

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

FILOZOFICKÁ FAKULTA

ÚSTAV BOHEMISTIKY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

OIKONYMA A ANOIKONYMA NA ROKYCANSKU

Vedoucí práce: Mgr. Michaela Křivancová, Ph.D.

Autor práce: Kristýna Kudielková

Studijní obor: Bohemistika

Ročník: 3.

2019

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedením ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porováním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice 7. května 2019

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat vedoucí své bakalářské práce Mgr. Michaele Křivancové, Ph.D., za její cenné rady, vstřícnost při konzultacích, věcné připomínky, trpělivost a ochotu, kterou mi v průběhu zpracování bakalářské práce věnovala.

Mé poděkování patří též všem, kteří se ochotně podíleli na terénním výzkumu, díky němuž se stala tato bakalářská práce kompletní.

Obsah

Anotace a klíčová slova	6
Úvod.....	8
1. Teoretická část.....	10
1. 1. Onomastika	10
1. 1. 1 Onomastika jako věda.....	10
1. 2 Odvětví onomastiky	11
1. 2. 1 Antroponomastika	11
1. 2. 2 Chrématonomastika	12
1. 2. 3 Toponomastika	14
2. Toponomastika	15
2. 1 Toponomastika jako věda.....	15
2. 2 Toponyma.....	17
2. 3 Lidová etymologie toponym a výklady kronikářů.....	18
2. 4 Obvyklé dělení toponym	19
2. 4. 1 Základní Šmilauerovo rozřídění	20
2. 4. 2 Rozdělení toponym na přímá a nepřímá podle Olivové — Nezbedové.....	23
2. 4. 3 Frekvence pomístních jmen	24
2. 5 Známost pomístních jmen.....	25
2. 6 Důležitost pomístních jmen pro vědní obory	25
2. 7 Vývoj české oikonymie 18. — 20. století.....	27
2. 7. 1 Názvotvorná charakteristika české oikonymie	28
3. Praktická část.....	29
3. 1 Zkoumané území.....	29
3. 1. 1 Vymezení zkoumaného území a obecná charakteristika.....	29
3. 1. 2 Okres Rokycany.....	29
3. 1. 3 Pavlovsko.....	31
3. 1. 4 Dobřív	31
3. 1. 5 Mirošov	32

3. 1. 6 Kamenný Újezd.....	32
3. 1. 7 Hrádek u Rokycan.....	34
3. 1. 8 Rokycany	35
3. 2 Metodika výzkumu	40
3. 2. 1 Terénní výzkum.....	40
3. 2. 2 Dotazník.....	40
3. 3 Shromážděný materiál	42
3. 3. 1 Analýza shromážděného materiálu	42
3. 4 Rozdělení toponym ze shromážděného materiálu	44
3. 4. 1 Rozdělení toponym dle katastru.....	44
3. 4. 2 Rozdělení toponym podle počtu slov.....	45
3. 5 Místní a pomístní jména inspirována pověstmi	52
3. 5. 1 Pověsti na Rokycansku	52
3. 5. 2 Pavlovsko	52
3. 5. 3 Dobřív	53
3. 5. 4 Rokycany	56
3. 5. 5 Mirošov	59
3. 5. 6. Hrádek u Rokycan.....	60
Závěr:.....	61
Seznam použité literatury	63

Anotace a klíčová slova

Anotace

Cílem bakalářské práce je shromáždění a analýza souboru současných místních a pomístních jmen na Rokycansku. Použitý materiál byl získán na základě terénního výzkumu, jenž byl proveden v několika obcích v okrese Rokycany.

Práce obsahuje vymezení a charakteritiku zkoumaného území, popis typických znaků místních a pomístních jmen, jejich třídění a analýzu sesbíraného materiálu.

Klíčová slova

Onomastika, toponyma, místní jména, pomístní jména, Rokycansko, Pavlovsko, Dobřív, Hrádek u Rokycan, Mirošov, Kamenný Újezd, Rokycany

Abstract

The aim of the bachelor thesis is a summary and analysis of current files of the local and place names in the town of Rokycany and its surrounding areas. The material used was obtained by field research that was carried out in several villages in the district of Rokycany.

The work includes delimitation and characteristics of the researched territory, a description of typical characteristic features of the local and place names, its categorisation and analysis of the gathered material.

Key words

Onomastics, local names, place names, Rokycansko, Pavlovsko, Dobřív, Hrádek u Rokycan, Mirošov, Kamenný Újezd, Rokycany

Úvod

Bakalářská práce se zabývá pomístními jmény na Rokycansku, konkrétně v obcích Pavlovsko, Hrádek u Rokycan, Dobřív, Mirošov, Kamenný Újezd a Rokycany.

V poslední době se čím dál více lidí stěhuje z velkých měst na venkov, do malých vesnic či menších měst. Nejčastější skupinou lidí, kteří se stěhují, bývají rodiny s dětmi, které hledají klid a správné prostředí na výchovu svých dětí. V menším počtu se pak stěhují starší lidé, pro které už nejsou velká města příznivá k jejich životnímu stylu. Příčinou stěhování se pak malé vesnice zvětšují, lidé staví domy na dříve neobydlených pozemcích, které mohly sloužit zemědělství. Vznikají tak nové ulice a ve větším rozsahu i nové čtvrtě. Z důvodu osidlování tak zanikají původní místní a pomístní jména, která byla dříve hojně používána.

Většina lidí v dnešní době ani neví, co místní a pomístní jména jsou. Proto jsem si za cíl bakalářské práce zvolila právě toto téma. Cílem této bakalářské práce je seznámení lidí s onomastikou, vědou, jež se zabývá pomístními jmény, a dále pak místními a pomístními jmény samotnými.

Pro účely bakalářské práce jsem provedla terénní výzkum, jednak na základě svého vlastního zjišťování, a jednak pomocí dotazníků.

Teoretická část obsahuje seznámení s onomastikou, představení této vědy a výčet jejího členění. Využila jsem i zásah do historie, a pokusila se popsat vývoj toponomastiky samotné — od kronikářství přes lidovou etymologii k toponomastice 19. století až po současnost.

V praktické části jsem se zaměřila na terénní výzkum a na popis a charakteristiku zkoumaného území, na němž jsem prováděla výzkum. Jde o celkem šest obcí, které se nachází ve stejném regionu a jejich celková vzdálenost mezi sebou není nijak zvlášť velká. Ke každé obci jsem se pokusila shrnout obecné informace, historii každé obce a památky, díky kterým obce vynikají.

Dále jsem v praktické části provedla analýzu sesbíraného materiálu. Pomístní jména jsem roztřídila podle toho, ke které obci se váží a podle počtu slov v názvu, přičemž jsem se zaměřila na frekvenci předložek.

Tato dělení jsem kvůli přehlednosti zaznamenávala do tabulek, pro větší přehlednost poté i následně do grafů. Ke každému dělení jsem se pokusila vybrat co nejspecifikovanější graf, aby přesnost sdělení byla úplná. V kapitole rozdělení místních a pomístních jmen jsem se zaměřila na teorii J. Pleskalové¹. Pleskalová ve své knize uvádí, že v nížinných oblastech se mají hojně vyskytovat víceslovná pojmenování. Z toho lze usoudit, že v pahorkatých oblastech se budou vyskytovat pojmenování jednoslovná, či dvouslovná.

Dále lze předpokládat, že se v pahorkatých oblastech budou hojněji vyskytovat předložková místní a pomístní jména, vzhledem k popisu pahorkatého terénu.

Na závěr praktické části jsem se rozhodla, že přidám kapitolu pověstí, které vysvětlují význam místních a pomístních názvů. Tyto pověsti jsem sesbírala při terénním výzkumu a přišly mi velmi zajímavé, proto jsem jim věnovala samostatnou kapitolu.

---

¹ Pleskalová, 1992, s. 151

1. Teoretická část

1. 1. Onomastika

1. 1. 1 Onomastika jako věda

Onomastika vychází z řečtiny, konkrétně ze slova „onomo“, což znamená slovo. Tato lingvistická disciplína se u nás stala součástí jazykovědy teprve v polovině 20. století. V současnosti dosáhla postavení relativně samostatné vědy. V českém prostředí je onomastika úzce spjatá s lingvistikou a zvláště s bohemistikou.

Onomastika je nauka o vlastních jménech (propriích). Jednou z nejdůležitějších skupin proprií jsou zeměpisná jména, toponyma, a v rámci nich místní jména, oikonyma, jména obydlí a objektů.

Vzhledem k povaze jejího bádání ji charakterizují silně rozvinuté mezioborové rysy. V 60. letech došlo k vymezení onomastiky jako oboru primárně jazykovědného. Začínají se prosazovat badatelé, jejichž výsledky výzkumů jsou spjaté s výdobytky soudobé české lingvistiky a bohemistiky.

„Do české onomastiky tak začínají pronikat postoje, principy a klasifikace, které rozšiřují tradiční filologicko-etymologický pohled na propria o zřetel funkční, strukturní, systémové a o zaměření na synchronní problematiku jazykověkulturní. To vedlo v zahraničí k označení 'česká onomastická škola'.“²

V současné době v České republice je jediným onomastickým pracovištěm oddělení onomastiky Ústavu pro jazyk český. Oddělení bylo založeno jako akademické pracoviště Místopisné komise, která vznikla roku 1912 v tehdejší Slovanském ústavu (ČSAV) v roce 1960.

V letech 1964–1968 bylo onomastické oddělení součástí Ústavu jazyků a literatur ČSAV. Od prvního ledna roku 1969 bylo jako samostatné onomastické oddělení převedeno do Ústavu pro jazyk český, v němž setrvalo dodnes.

Od začátku působení tohoto pracoviště byl do roku 1971 vedoucím významný český onomastik Jan Svoboda.

Na podnět Vladimíra Šmilauera se od roku 1962 stalo základním úkolem pražského onomastického pracoviště shromáždění pomístních jmen (anoikonym) z území Čech.

---

² Naše řeč, 2006, s. 103–104

Důvodem bylo, že přes velký počet pokusů, které byly prováděny jak institucemi či jednotlivci, nepodařilo se sepsat seznam českých anoikonym. Je nutné podotknout, že tyto pokusy o výčet místních a pomístních jmen se nepodařilo získat od poloviny 19. století do poloviny 20. století.

„Podle instrukcí bylo za pomoci více než 4 000 dobrovolných místních spolupracovníků soupisem v letech 1963–1980 shromážděno z území Čech cca 500 000 anoikonym užívaných v druhé polovině 20. století. Sepsána byla pomístní jména z více než 86 % českých obcí a osad.“³

1. 2 Odvětví onomastiky

1. 2. 1 Antroponomastika

Antroponomastika je nauka o osobních jménech (antroponymech), zabývá se jejich vznikem, tvořením, rozšířením a zvláště jejich povahou.

Začátky vědeckého studia osobních jmen spadají do doby národního obrození. Významně se o ně zasloužil např. **Josef Dobrovský**.

Dobrovský usiloval o objasnění obecných zákonitostí vlastních jmen. Konstatoval ztrátu lexikálního významu slov, která se stala vlastními jmény (pan *Pokorný* může mít prudkou a výbušnou povahu).

Poučení o osobních jménech najdeme ve všech pozdějších historických gramatikách i mluvnicích nové češtiny. Vlastní jména osobní mají své místo též ve Staročeském slovníku vydávaném od roku 1968, kde mají za úkol doplnit obraz o staročeské slovní zásobě.

Předmětem zkoumání jsou antroponyma (vlastní jména jednotlivého člověka nebo skupiny lidí, např. *Petr, Jan Merhaut, přezdívka Špunt*)

Druhy antroponym:

1) antroponymum = vlastní jméno či pojmenování člověka (spadají sem přezdívky, příjmi = používáno před příjmením, v době oficiální jednojmennosti, rozlišovalo osoby se stejným vlastním jménem, příjmení, pokřtění aj.)

2) skupinové antroponymum = vlastní jméno skupiny lidí, kteří tvoří jisté

---

³ parafrázováno z <http://www.ujc.cas.cz/o-ustavu/oddeleni/oddeleni-onomastiky/> [26. 3. 2019]

společenství: *májovci*, rodinné jméno – *Novákovi*, rodové jméno – *Přemyslovci*, obyvatelské jméno – vlastní jména obyvatel země, krajiny, města, vesnice, samoty – *Poláci, Pražané*

3) **nepravá antroponyma** = vlastní jména bytostí, které si člověk představoval jako lidem podobné, bytosti pohádkové, nadpřirozené, alegorické postavy, jména bohů a bohyň (theonyma): *Sněhurka, Zeus, Spravedlnost*, patří sem např. i jména panenek.

1. 2. 2 Chrématonomastika

Jedná se o nejmladší onomastickou disciplínu, která v posledních letech prochází velmi intenzivním rozvojem. Na rozdíl od antroponomastiky (přesněji vymezené onomastické disciplíny) či toponomastiky se v chrématonomastice vyskytují určité nejasnosti v tom, co vše lze považovat za vlastní předmět zkoumání (chrématonym), a také v celkové klasifikaci chrématonym. Tyto nepřesnosti jsou způsobeny odlišným chápáním termínu chrématonymum, a to nejen samotnými lingvisty, ale také jednotlivými onomastickými školami, jejichž tradice a východiska jsou různá.

Jelikož je problematika chrématonym stále aktuální a otevřená, nepředstavují klasifikace chrématonym uzavřenou třídu, nýbrž jsou neustále doplňovány o nové kategorie.

„Rozdělení chrematonym:⁴

Lenka Garančovská při vypracování nového návrhu klasifikace vycházela z terminologie a třídění M. Majtána, současně přihlédla k novějšímu návrhu J. Kornellyho.

Chrématonyma dělíme na 2 základní skupiny:

- 1) vlastní jména výrobků**
- 2) vlastní jména společenských jevů**

Chrématonyma – vlastní jméno onymických objektů, které jsou výsledkem společenské činnosti člověka, a to výrobní, ekonomické, politické i kulturní a zároveň nejsou pevně ukotvené v terénu.

Zde je několik případů pro lepší vymezení a pochopení chrématonym:

unikátonyma – vlastní jména jedinečných výrobků (produktů vyráběných jednotlivě)

- a) technické — rychlík Josef Skupa, parník Titanic, kosmická sonda Dawn, vzducholod' Myjava
- b) ostatní – mezi ně jsou řazena některá ideonyma (např. obraz Snídaně v trávě, opera Rusalka, román Nesnesitelná lehkost bytí), dále např. zvon Matěj, briliant Šach

pragmatonyma – vlastní jména sériově produkováných výrobků 121. spotřební – určené ke spotřebě

- a) potravinové – určené ke konzumaci, např. čokoláda Schogetten, sýr Gran Moravia, víno Šaler rosé
- b) nepotravinové – nejsou určené ke konzumaci, nýbrž na použití, např. krém Neutrogena, sprchový gel Radox, pěna na holení Gillette
- c) užitkové – nejsou určeny ke spotřebě, ale využívají se s jistým účelem, dělí se na:
  - 1) vyráběné průmyslově — motocykl Honda, hodinky Rolex, Čokopiškoty, pivo Kozel
  - 2) polohospodářsky vypěstovaná plemena, odrůdy apod. — jablka Kanzi, slepice Vlaška

---

⁴ Garančovská, 2009, 88–101.

společenská vlastní jména – se týkají lidské společnosti a jevů s lidskou společností spojených, jí vytvořených

- a) institucionyma – vlastní jména společenských institucí, zařízení – Masarykova univerzita, Česká spořitelna, nakladatelství Academia
- b) logonyma – názvy obchodů a firem, např. cestovní kancelář FIRO – tour“

1. 2. 3 Toponomastika

Z řeckého topos = místo. Toponomastika je nauka o vlastních jménech zeměpisných – toponymech. Toponymum je vlastní jméno pozemského objektu, který leží v krajině a je zaznamenán na mapě. Podle charakteru objektů, které pojmenovávají, se vytvářejí skupiny toponym.

2. Toponomastika

2. 1 Toponomastika jako věda

Počátky toponomastiky jako skutečné vědecké disciplíny sahají do 19. století. Tehdy začaly vznikat první práce, v nichž se objevovaly více či méně seriózní pokusy o výklad zeměpisných jmen, především ke jménům, která byla spojená s historickou tradicí či měla vztah k dějinám osídlení daného místa.

„Módou se stalo hledat v toponytech praslovanské, ba indoevropské kořeny. V první polovině 19. století se například Jan Kollár ve svém díle Staroitalija slovjanská pokoušel na základě rozboru toponym dokázat slovanskou přítomnost ve středomořské oblasti. Páter Václav Krolmus spojoval místní jméno Višnary s kultištěm boha Višnu, ačkoliv základem toponyma je patrně příjmení Višňa.“⁵

V roce 1860 otiskl Hermenegild Jireček v Památkách archeologických článek „Naše názvy pomístné“. Tímto činem nejen že uvedl do české jazykovědy pojem „pomístní jméno“, ale především upozornil veřejnost na bohatství těchto jmen, když napsal: *„Veliká bohatost našeho jazyka záleží v onom přehojném množství jmen kterýmiž lid od starodávna naznačil místa v krajině: není téměř vrchu, není vody ani tekoucí ani zavřené, není lesu, aby neměly vlastních jmen svých; každé skoropole, každá louka, každá pastvina známa jest lidu zvláštním jménem svým. Takových jmen pomístných jest u každé osady.“⁶*

Hermenegild Jireček však nebyl první, kdo si povšiml, že zeměpisná jména v sobě nesou cenná svědectví o historii osídlení či svědectví o minulosti krajiny. František Palacký si povšiml geografických jmen a jejich využití jako důležitého pramene. Mezi Palackého následovníky patřili historikové jako například August Sedláček, František Augustin Slavík, Vincent Prasek, a ve 20. století Josef Dobiáš, Ladislav Hosák nebo Josef Vítězslav Šimák.

Šmilauer ve své knize Osídlení Čech ve světle místních jmen uvádí, že v 19. a 20. století se toponomastika stala „zvláště oblíbeným rejdištěm fantastických diletantů“, jimž nechybělo nadšení.

---

⁵ David, 2006, s. 12

⁶ Jireček, 1860, s. 91

Podle Šmilauera pseudovědecké vývody oněch „diletantů“ kolují v místní regionální literatuře a v místním povědomí často až dodnes.

Badatelé se často pokoušeli ztotožnit česká a moravská města se sídly, která byla zakreslena na pověstné mapě Claudia Ptolemaia. Celý tento proces měl odhalit názvy měst z doby římské. Například Casurgis ztotožňovali s Čáslaví.

Zájem našich prvních seriózních badatelů se soustředil zvláště na pomístní jména. Již vzpomenutý Hermenegild Jireček vyzval k jejich sbírání a volání po jejich záchraně pak pokračovalo.

Nejvýraznějším mezníkem ve vývoji nejen české, ale i světové toponomastiky byl rok 1907. Tehdy v Brně vyšla práce Františka Černého a Pavla Váši, *Moravská jména místní (Výklady filozofické)*, která po celou dobu 20. století představovala vzor zpracování toponomastického materiálu.

Na počátku 20. století toponomastika začala zapouštět vědecké a institucionální kořeny i v českém jazyce. V roce 1913 byla zřízena Místopisná komise při České akademii věd a umění, takže byl téměř od počátku zachycen evropský vývoj tohoto nového vědního oboru. Metodika sběru pomístních názvů vznikla v prvním desetiletí 20. století v Norsku, Švédsku a Německu.

Antonín Tomíček (vlastivědec Humpolecka) konstatoval, že pomístní jména podléhají stále rychlejším změnám (v této době spíše negativním) a pokud jména nebudou včas zapsána, zmizí úplně na škodu jazyka a dějin. Současně upozornil, že pomístní jména začala být postupně vytlačována z užívání vlastně již od roku 1789, kdy byl císařem Josefem II. založen tzv. josefský katastr. Šlo o evidenci pozemků s uvedením plošné výměry a identifikačního čísla.

Další hrozba byla spatřována v parcelaci velkostatků po první světové válce.

„Dnes již víme, že zejména druhá polovina 20. století znamenala pro pomístní jména pohromu, jejíž příčinou byly drastické změny v zemědělství. A právě v této době, dá se říci hodině dvanácté, byl u nás zahájen dlouhodobý projekt důkladného sběru a dokumentace pomístních jmen.“⁷

---

⁷ David, 2006, s. 14

2. 2 Toponyma

Zeměpisná jména místní, která označují místa obydlená, nebo jména pomístní, pojmenovávající přírodní objekty, jsou jen zdánlivě neměnná.

Z pohledu staletí žijí, a i když jsou v oběhu, proměňují svoji podobu buď téměř neznatelně nebo naopak zásadně. Při takové změně se může změnit nejen jejich podoba, ale také jejich původní význam.

Pomístní jména vznikla z potřeby člověka orientovat se v krajině a z potřeby odlišit jednotlivé objekty od sebe.

„Tak, jak postupovalo osídlení krajiny, jak se měnil způsob života a pracovní činnost člověka, vzrůstal i počet pomístních jmen. Lovec, který pronikal podle vodních toků, pojmenovával je, stejně jako místa, kde lovil. Kupci pojmenovávali obchodní cesty, místa odpočinku apod. Pro rolníka naproti tomu bylo důležité rozlišit jednotlivé pozemky, které obhospodařoval.“⁸

Místní jméno může svědčit o stáří, respektive o době založení příslušného sídla (vesnice, města), může být dokladem starším než třeba první písemná zmínka nebo kostel, pokud se ve vesnici nachází.

Pomístní jména zase vypovídají o majitelích pozemků, o zaniklých vesnicích a dvorech, ukazují, kde bývaly např. doly, mlýny, sklárny, ale mohou také přibližovat zmizelou podobu krajiny, historické události místního i širšího významu apod.

Každé toponymum, zejména to, které má za sebou dlouhý život, je jedinečným případem, objektem zkoumání, které vyžaduje individuální přístup.

„Jak může zdánlivě jasná souvislost vést k mylnému výkladu, ukazuje pomístní jméno Hrubův lesík, jež se váže k malému, lesem porostlému ostrůvku obvalů starých hornických šachet v poli u vesnice Bartoušov (Jihlavsko). Zdálo by se, že je možné odvodit název z německého Grube (jáma, hornická šachta). Lesík byl však pojmenován podle vlastníka, jenž se jmenoval Hruha, který se přistěhoval do Bartoušova až v roce 1945.“⁹

Velká většina pomístních názvů už dohrála svou každodenní orientační a rozlišovací úlohu. Jejich ztráta znamená zásah do kulturní hodnoty krajiny srovnatelný s

---

⁸ Olivová-Nezbedová, 1995, s. 16

⁹ David, 2006, s. 8–9

mizením kamenných křížů, mezníků, kapliček, božích muk a podobných drobných památek. A nejde jen o drobné památky, jde i o scelování polí, zaorávání cest a zábor, volných, nezastavěných částí krajiny pro novou výstavbu.

Názvy místních a pomístních jmen vždy jen tak nezmizí — můžeme je vypátrat ve starých písemnostech, v katastrech, v městských knihách a ve starých mapách.

2. 3 Lidová etymologie toponym a výklady kronikářů

Zeměpisná jména nejasného původu a významu již odedávna zvyšovala touhu po poznání, provokovala lidskou zvědavost a představivost. Na zjištění o původu pomístních jmen se pokoušeli přijít už středověcí kronikáři.

Kosmas objasnil původ jména Praha tak, že do věštby kněžny Libuše vložil slova: „*Toto místo na severní straně pevně chrání hlubokým údolím potok Brusnice, na jižním však boku široká hora velmi skalnatá, jež slove Petřín, převyšuje okolí. Hora toho místa se zkrucuje na způsob delfína, mořského vepře, směrem až k řečené řece. Až tam přijdete, naleznete člověka, an uprostřed lesa těše práh domu. A protože se u nízkého prahu i velcí pánové sklánějí, podle této příhody hrad, jež vystavíte, nazvete Prahou.*“¹⁰

Kronikář Dalimil vysvětlil jméno hory Říp podle její funkce strážnice: „*Ale že s té hory zřechu, proto téj hórě Říp vzděchu.*“¹¹

Kronikář Václav Hájek z Libočan objasnil jméno vsi Peruc, kde kníže Oldřich poprvé spatřil pradlenu Boženu, následovně: „*A že zalíbila se knížeti perúc, té vsi dali jméno Perúc.*“¹²

V 19. a 20. století, kronikáři, kteří zapisovali do obecních kronik, se snažili rozluštit smysl a význam podivně znějících jmen, případně zapisovali vlastní poznatky o jménech, které se předávali z generace na generaci.

Obecní kronikáři prokázali velkou míru fantazie, často své lidové etymologie doplňovali pověstmi o původu jmen. Například jámy a propadliny v lesích nazývali jako

---

¹⁰ Kosmas, 1949, s. 41

¹¹ Dalimil, 1957, s. 8

¹² Václav Hájek z Libočan, 1981, s. 286

Vlčí jámy, neboť podle lidové etymologie jámy, které zůstaly po těžbě železa a stříbra, měly údajně sloužit k chytání vlků.

„Lidová etymologie si libovala v komplikovaných výkladech na principu rébusu. Pravděpodobně nebyly míněny ani vážně. Například obec Slatiňany jsou prý odvozeny od sousloví „s latí na ni“, kterým končím historka o uprchlé svini.

Jméno vesnice Údavy, dříve Oudavy, v Železných horách má podle údavské obecní kroniky svůj počátek ve zvolání středověkého lokátora, jenž, když dorazil s početným množstvím kolonistů na místo pozdější Údav, zvolal „Ou, davy!“, a dal tak pokyn ke spočinutí a založení osady. Jméno Pobistryce u Pelhřimova je vykládáno místními dle sousedského sporu, který skončil smrtí.“¹³

2. 4 Obvyklé dělení toponym¹⁴

- 1) **Astronomická jména, tzv. kosmonyma:** vlastní jména planet, hvězd, souhvězdí, oběžnic a družic
př. *Venuše–Krasopaní, Vega (hvězda, z arabštiny „padající“), Velký/Malý vůz, Medvědice, Kasiopea, Sputnik, Apollo*
- 2) **Chronyma:** vlastní jména přírodních nebo správních celků, obydlých i neobydlých, a to z hlediska horizontálního členění.
  - a) přírodní chronyma — vlastní jména dílů světa (*Amerika*), jejich částí, ostrovů (*Madagaskar*), poloostrovů, různých území, pouští apod.
  - b) administrativní chronyma — vlastní jména států, zemí, provincií, krajů, okresů
- 3) **Oikonyma:** vlastní jména místní. Jde o názvy lidských sídlišť a jejich částí.
Jedná se o pustá (někdy i zaniklá) a obydlená místa.
Patří sem názvy velkoměst, měst, vesnic + jejich částí = názvy čtvrtí, předměstí, náměstí, ulic. Mezi místní jména patří i místní části ležící odděleně od vlastního sídliště. Jedná se o: samoty, hospodářské dvory, pily, mlýny, myslivny, hájovny, hrady, zámky, turistické chaty, hostince, kostely aj.
- 4) **Anaikonyma:** pomístní jména = vlastní jména neživých přírodních objektů a jevů na Zemi (např. jezer, hor), těch člověkem vytvořených objektů na Zemi (např.

¹³ David, 2006, s. 11

¹⁴ Šmilauer, 1966, str. 9

rybníků), které nejsou určeny k obývání a jsou v krajině pevně fixovány.

Anaikonyma se dále člení na skupiny dle pojmenovaných objektů:

a) hydronyma: vlastní jména vod stojatých i tekoucích, i vodních staveb (přehrady) např. rybníky, jezera, řeky, moře, potoky, bažiny, studánky, prameny, brody...

b) oronyma: vlastní jména vertikální členitosti povrchu zemského i mořského dna. Jedná se o terénní útvary jako jsou pohoří (*Jeseníky, Beskydy, Himaláje*), jednotlivé vyvýšeniny (*Říp, Milešovka, Mont Blanc*), údolí (*Údolí smrti — Death Valley*), průsmyky, sedel, roklí, nížin (*Pádská nížina*), rovin, jeskyň apod.

c) agronyma: vlastní jména obdělávaných a neobdělávaných pozemků, např. polí, luk, pastvin, lesů, vinic, zahrad, chmelnic, neobdělané půdy

d) hodonyma: vlastní jména komunikací: silnic, cest, stezek, železnic, mostů, tunelů atd. (např. cesta *Výhon* – vyháněl se dobytek, *Umrlčí cesta* – chodil tudy pohřební původ), staré obchodní cesty (*Hedvábná stezka*), poutní cesty (*Hostýnský chodník*) aj.

2. 4. 1 Základní Šmilauerovo roztrídění¹⁵

Při významovém třídění pomístních jmen se od roku 1908 uplatňovalo třídění pomístních jmen na pomístní jména přírodní a pomístní jména kulturní.

Vladimír Šmilauer ve svém třídění pomístních jmen pojal jejich třídění pouze pro princip pomocný.

I. **Obecné vztahy a vlastnosti:**

1. Poloha: Na předních skalách, Na zadních honech

2. Vzdálenost: V Americe

3. Velikost, rychlost apod.:

Na jitrách (jitro = 57, 55 arů), Na Korci (korec = 33 arů), Na míře (míra = 19. 18 arů)

4. Tvar: Na dlouhých, Lomenice, Na sekyrce, Na bouli

5. Barva a podobné vlastnosti: Černava (tmavá barva půdy), Na červince (červená

---

¹⁵ Šmilauer, 1972, s. 172

barva půdy)

6. Stáří: Stará hemžská cesta

II. Země:

1. Vyvýšeniny: Na Chlumu (chlum = táhlý zalesněný kopec), Na Vráži (vráž = kopec, vrch¹⁶), Kamýk (vyvýšenina ukončená na vrcholu skalním útesem, v západní polovině Čech), Bradlo (totéž, co Kamýk, ale ve východní polovině Čech)¹⁷

2. Vhloubené tvary: Na debři (debř = srázné údolí, výmol, příkrý úval), V jamách

3. Půda:

neobdělaná: Obecní lado

4. Složení půdy: Kamenná, Písák

5. Kulturní půda:

získávání půdy: Na kopaninách (kopanina = pole na svahu vzniklé vymýcením lesa, ručně zkopávané), Na přísekách (příseka = vysekání kusu lesa)

kvalita půdy: V Hladomořích

6. Vodstvo: U Močáru (močár = louže, v níž se máčel len), Nad rybníčkem, Rutice (vzniklo dekompozicí v + rutice z vrutice => pramen)¹⁸

7. Atmosférické jevy: Sněžka

III. Rostlinstvo

1. Porosty a jednotlivé rostliny: Divina (r. 1558 les u Chocně; vzniklo změnou j v dř z jivina = jívový porost, místo, kde rostou jívy)¹⁹, Loutovec (loutový les, loustí = vrbový nebo lipový porost)²⁰, Na Babce (kopec byl pojmenován podle hraničního stromu babyky, zvaného babka)²¹

2. Pěstění rostlin: Na hlavastikách (sázela se řepa hlavatice), Na vinicích

IV. Zvířectvo

1. Volně žijící: V Račkouci (Račkovec = rybník, chovali se v něm raci pro potřeby

---

¹⁶ Cuřín, 1969, s. 99

¹⁷ Šmilauer, 1960 a, s. 353

¹⁸ Oliva, 1980, s. 244–245

¹⁹ Nezbedová, 1961, s. 101–102; Nezbedová, 1966 b, s. 96–98

²⁰ Nezbedová, 1961, s. 102–103; Nezbedová, 1966 b, s. 98–101

²¹ Olivová - Nezbedová, 1969 d., s. 29

panské kuchyně)²², Na čapině, Na čejčině, V čižinách (místa, kde se hojně vyskytovali čápi, čejky, čižkové)²³

2. Domáci: Bejkovka (louka, kterou užíval držitel obecního býka)

V. Člověk

1. Poměry majetkové a právní: Na panským, Na obecnici (obecní pozemek), Na svobodný (nezatížený robotou, Přídělový louky, Na zádušním, Na farským, Na Klicperce (r. 1788 patřilo Klicperovi, pak různým majitelům)²⁴

2. Lidská práce: Vopučník (lámala se tam opuka), U cihelníku (cihelník = místo, kde se dobývala hlína na cihly)²⁵, Za papírnou, U flusovny (místo, kde se vyráběl flus), Šiberna (místo, kde se popravovalo)²⁶

3. Lidská díla

a) Sídliště existující: U Darebnic, U Nořina (vsi u Chocně), U vsi

b) Sídliště zaniklá: Ve Všestařích, Ve Vostelčicích, V Kotibořích (zaniklé vsi Všestary, Vostelčice, Chotěbořice)²⁷

c) Stavby církevní: Na cirkvišti (cirkviště = místo, na němž stála církev, tj. kostel)²⁸

d) Stavby světské: Na hradišti, Pyramida (kopec v Lipnici nad Sázavou, na němž byla měřická stavba - pyramida)²⁹, Na parapleti (kopec, na jehož nejvyšším místě stála kovová konstrukce plechového deštníku a pod ním lavička)³⁰

e) Cesty: U Průhonu

4. Duchovní život, historie: Soudní louky (sousedé se o ně soudili), Umrličí cesta (cesta, po které se ubíraly pohřební průvody)

VI. Jména nejasná: Vostrejže

---

²² Nezbedová 1961, s. 95

²³ Olivová-Nezbedová, 1986 b, s. 166

²⁴ Nezbedová, 1961, s. 119–120; Olivová-Nezbedová, 1971 a, s. 83–84

²⁵ Olivová-Nezbedová, 1985 b, s. 271–272

²⁶ Cuřín, 1967, s. 53

²⁷ Nezbedová, 1961, s. 146–148; Nezbedová, 1963 a, s. 11–12; Nezbedová, 1966 a, s. 57

²⁸ Olivová-Nezbedová, 1985 a.

²⁹ Olivová-Nezbedová, 1971 d.

³⁰ Olivová-Nezbedová, 1961, s. 157

2. 4. 2 Rozdělení toponym na přímá a nepřímá podle Olivové — Nezbedové³¹

přímá pomístní jména: pojmenovávají objekt, na kterém se nenachází žádné sídlo. Název spočívá v obvyklém rysu, který tento objekt charakterizuje, např. podle červené barvy půdy se pozemky jmenují Červenice, podle bývalého majitele Zběhlíka dostal jméno Zběhlíkův rybníček.

*Pojmenování přímá jsou v nominativu (v některých případech i v předložkových pádech s předložkami v, na — pole Na kopanině).*³²

nepřímá pomístní jména: pojmenovávají nesídlitní objekt podle objektu jiného, který je označen buď apelativem (pole Za potokem) nebo vlastním jménem (pole u Příbylka leží u rybníka zvaného Příbylek).

Pojmenování nepřímá jsou v nominativu, v některých případech v předložkových pádech s předložkami vyjadřující prostorové vztahy.

Předložková pomístní jména se vyskytují především u jmen pozemkových. Pozemková jména jsou v Čechách nejrozmanitější skupinou pomístních jmen. To je zcela dáno hospodářskými poměry. Pro rolníka bylo důležité odlišení jednotlivých pozemků, které obhospodařoval on sám či za pomoci jiných rolníků.

Pomístní jména můžeme ještě rozdělit na pomístní jména jednoslovná a pomístní jména víceslovná.

V pomístních jménech v Čechách jsou hojná přímá pojmenování jednoslovná (louka Bárovka, les Boučí) a přímá pojmenování dvouslovná s přívlastkem shodným (Dlouhá louka, Hemžeckej les, Přední lůsy).

Nepřímá pojmenování, pokud nebudeme počítat předložky, se mohou též pyšnit jak hojným počtem jednoslovných pojmenování, tak s dvouslovnými pojmenováními s přívlastkem shodným (Nad urnovým hájem).

---

³¹ Olivová-Nezbedová, 1995, s. 27

²⁹ Olivová-Nezbedová, 1995, s. 27

„U víceslovných pomístních jmen bezpředložkových stejně jako u předložkových pomístních jmen sestávajících se — nepočítáme-li předložku — z více než dvou slov se rozlišuje hlavní a vedlejší pojmenovací vztah. Např. v pomístních jménech *Malá Goldmonka* a *Velká Goldmonka* je hlavním pojmenovacím vztahem Goldmonka, vedlejším pak rozlišení těchto dvou pozemků podle jejich velikostí.“³³

2. 4. 3 Frekvence pomístních jmen

V názvu pomístních jmen je velmi důležitá frekvence užití určitých slov, slovních základů či přípon. Frekvenci užití těchto slov nám určuje znak objektivní reality, který byl vybrán pro objekt jako jeho rozhodující pojmenování.

Ačkoliv jde o pojmenování jedinečných objektů, některá místa mohou svůj název sdílet, znamená to tedy, že objekty mají některé znaky společné, např. tvar *Homole*, *Brdo*.³⁴ Patří sem rovněž případy, kdy pojmenování objektu vzniklo podle nějaké blízké stavby — takové pomístní jméno je např. *Za továrnou*, *Za kapličkou*, *U Hauserova křížku*, *U mlýna*.³⁵

Pokud byl vybrán za základ pojmenování znak, který je společný pro více objektů, vyskytuje se větší počet pomístních jmen v určité době a na určitém území.

„Naproti tomu v některých případech byl jedinečný objekt pojmenován podle znaku, který je vlastní jen tomuto objektu a žádnému jinému. Např. dnešní louka *Zábisko* byla nazvána podle vsi *Zábidší*, která v těchto místech kdysi stávala a která zanikla před rokem 1558.“³⁶

Právě proto existují pomístní jména, která se jako jediná nacházejí na určitém místě a v určitou dobu.

„Je tedy i co do frekvence soubor pomístních jmen z určité doby, a určitého období nesourodým celkem, vedle pomístních jmen vyskytujících se mnohokrát (U

---

³⁰ Olivová-Nezbedová, 1995, s. 28

³⁴ Olivová-Nezbedová, 1995, s. 31

³¹ Olivová-Nezbedová, 1995, s. 501

³² Olivová-Nezbedová, 1995, s. 31

potoka, Za humny), jsou pomístní jména, která se vyskytnou několikrát (U Čakanu, čakan = šibenice), a pomístní jména, která se vyskytnou jen jednou (Radomyšl).“³⁷

2. 5 Známost pomístních jmen

Pokud jde o známost pomístních jmen mezi lidmi jde o nesourodý celek.

Máme pomístní jména, která jsou známá celému etniku (Vltava, Sněžka); jiná jsou známá jen části etnika, např. v rámci jednoho katastru. V mnoha případech může být pomístní jméno známo většině obyvatel, ale ne celému městu. Příkladem může být řeka, která městem protéká, jejíž název budou znát téměř všichni. Jiná pomístní jména jsou známá jen určité skupině obyvatel, např. jen lesním dělníkům (*V Žampachu — les na místě bývalého rybníka Žampach.*)³⁸

Mezi pomístní jména mohou patřit i jména nemálo známá. S těmito pomístními jmény jsou obeznámeni např. pouze členové jedné rodiny, *př. Mušketýrovo (pozemek získaný od panského mušketýra).*³⁹

2. 6 Důležitost pomístních jmen pro vědní obory

Pomístní jména jsou cenným programem nejen pro jazykovědu, ale také pro další humanitní vědy, mezi něž patří historie, archeologie, geografie, etnografie, přírodověda, vlastivěda apod.

Pomístní jméno bylo dáno objektu podle některého jeho nápadného znaku, pokud však tento objekt zanikne, jeho název může přetrvávat jako název objektu na jeho místě nově vzniklého. Pomístní jména jsou důležitá pro další vědní obory, protože v pomístních jménech je uchováno jakési svědectví o dřívějších poměrech; *hospodářských (Ve Žďáru — pozemek získaný vypálením lesa, Za papírnou, Šafrance,*

---

³³ Olivová-Nezbedová, 1995, s. 31

³⁸ Olivová-Nezbedová, 1995, s. 32

³⁹ Olivová-Nezbedová, 1995, s. 32

U ovčína), sociálních (U panského pískovníku, Svobodnické louky, V obcinách — obcina = obecní pozemek) a kulturních (Čertův dub).⁴⁰

Podle svědectví pomístních jmen můžeme sledovat dřívější sídelní poměry — nové osidlování, vzniky nových dvorů, zániky starých sídel a obcí, lze podle něj stanovit rozsah dřívějšího rybničního hospodářství — na místě, kde dříve stával rybník dnes stojí osada, lze podle něj také sledovat dřívější rozsah lesního porostu (na půdě dnešních polí dřív stávaly lesy, které musely být pro účel hospodářství vykáceny), lze určit i rostliny, které dříve v krajině rostly, *př. Na pozemku zvaném od roku 1773 až dodnes na Ívě rostla kdysi jíva.*⁴¹

Podle pomístních jmen můžeme také vystopovat místa, kde se dříve těžily nerosty. *Zlatý potok, V rýžovišti, Plachty* — tato pomístní jména svědčí o těžbě zlata, *V hliníku, V písáku* — tato pomístní jména zase vypovídají o dobývání nerostných surovin.

„Na základě pomístních jmen onomastického oddělení hledali geologové svědectví o rýžování zlata. Na základě pomístních jmen tato naleziště skutečně našli, ba dokonce i taková, kde se i v dnešní době vyplatilo těžbu obnovit.“⁴²

---

⁴⁰ Olivová-Nezbedová, 1995, s. 33/34

⁴¹ Olivová-Nezbedová, 1995, s. 34

⁴² tamtéž

2. 7 Vývoj české oikonymie 18. — 20. století

Moderní česká toponymie 20. století, zejm. místní jména, představují materiál, jemuž doposud nebyla věnována dostatečná pozornost. Výjimkou jsou práce, které se zabývají současně zaměřeným normativním popisem soustavy místních jmen, zeměpisné lexikony či slovníky.

Pokud si autoři těchto prací všimli moderní oikonymie, nebylo záměrem vyložit oikonomii jako celek, nýbrž jen v řádu dílčích hesel.

Zájem toponomastiky se soustřeďuje a soustřeďoval především na starší období — počátek 15. století, kdy došlo k dovršení toponomastické soustavy. Autory spíše zajímala středověká kolonizace či historie zaniklých osad, pozdější období vývoje místních a pomístních jmen není pro historii a lingvistiku zcela tak zajímavé.

„Historikové věnovali zaniklým osadám daleko větší pozornost nežli osadám vzniklým v nové době. Zaniklé osady vábí romantikou a někdy i svým tragickým osudem, zatím co zakládání nových osad zdá se být všední a málo pozoruhodnou událostí.“⁴³

Pro onomastiku, dále pak lingvistiku, nepředstavuje oikonomie nijak významný materiál. Již od 19. století slouží spíše jako „živý“ jazykový materiál především pomístní jména (anaikonyma).

18. a 19. století bylo významným obdobím pro českou toponymii — doplnění české sídlištní mapy. Podstatná část místních jmen vytvořených v 18. a 19. století byla motivována osobními jmény zakladatelů, majitelů panství, jejich patronů, vrchnostenských patronů apod.

V roce 1701 došlo k rozvoji šlechtického podnikání a ke změnám v držbě pozemkového vlastnictví.

Na panstvích došlo k zakládání proindustriálních provozů — hamry, hutě, sklárny. Ale v důsledku s raabizací a parcelací půdy byly zakládány dvory. Při zakládání dvorech započaly stavby domů a docházelo ke vzniku kolonií, z nichž se některé dochovaly a daly tak za vznik pro nové osady. Docházelo i ke vzniku raabizačních osad. Raabizační osady byla sídliště zakládána v poslední třetině 18. století, v době raabizační reformy. Reforma byla nazvána podle svého autora,

---

⁴³ Hosák, 1966, s. 203

rakouského národohospodáře Franze Antona Raaba (po něm jsou pojmenovány dvě české obce — Ráb a Ráby). Ostatní kolonie zanikly nebo pozbyly svého významu a byly zapomenuty. Ladislav Hosák uvádí, že nejvíce osad na Moravě vzniklo mezi lety 1701 — 1790.⁴⁴

2. 7. 1 Názvotvorná charakteristika české oikonymie

„V tu dobu, a sice dne 5. května r. 1817, obdržela nová osada, která právě proto, že rozkládala se před někdejší Poříčskou branou, nazývána již předměstím Poříčským — úředně nové, německé jméno Karolinenthal, s to po čtvrté choti císaře Františka I. Karolině Augustě. Lid však nazýval je i nadále předměstím Poříčským skoro po třicet roků, teprve v letech čtyřicátých ustálil se nový název i české jeho znění Karlín.“⁴⁵

V české oikonomii 20. století je dominantní sufixální tvoření a sufix se stává formálně jednotícím a zároveň toponymizačním prostředkem nově tvořených depersonálních jmen.

„V české oikonomii se jen ve vzácných případech uplatňuje tvoření toponym z osobních jmen nulovým formantem; ojedinělými doklady z nové doby jsou např. toponyma Jaroslav (okr. Rychnov nad Kněžnou), Lenora, nebo jména typu Kateřina, Markéta, která však vznikla sekundárně ze zasvěcení kaplí a kostelů, popř. v období po roce 1945 odstraněním přívlastku Svatý/Svatá.“⁴⁶

Mezi nejtypičtější formanty české oikonymie jsou podle frekvence zakončení - (ov)ice, -ov a -ín. Potencionálně přítomná posesivita oikonym zakončených na -ov a -ín byla navíc vysoce funkční nejen u jmen nově založených lokalit, ale především u jmen měst a obcí, jejichž názvy jsme převzali z němčiny, např. Adamstahl — Adamov, Katzendorf — Kocourkov, Philipsberg — Filipov.

---

⁴⁴Hosák, 1962, s. 204

⁴⁵Arbes, 1960, s. 114–115

⁴⁶David, Praha 2011, s. 23/24

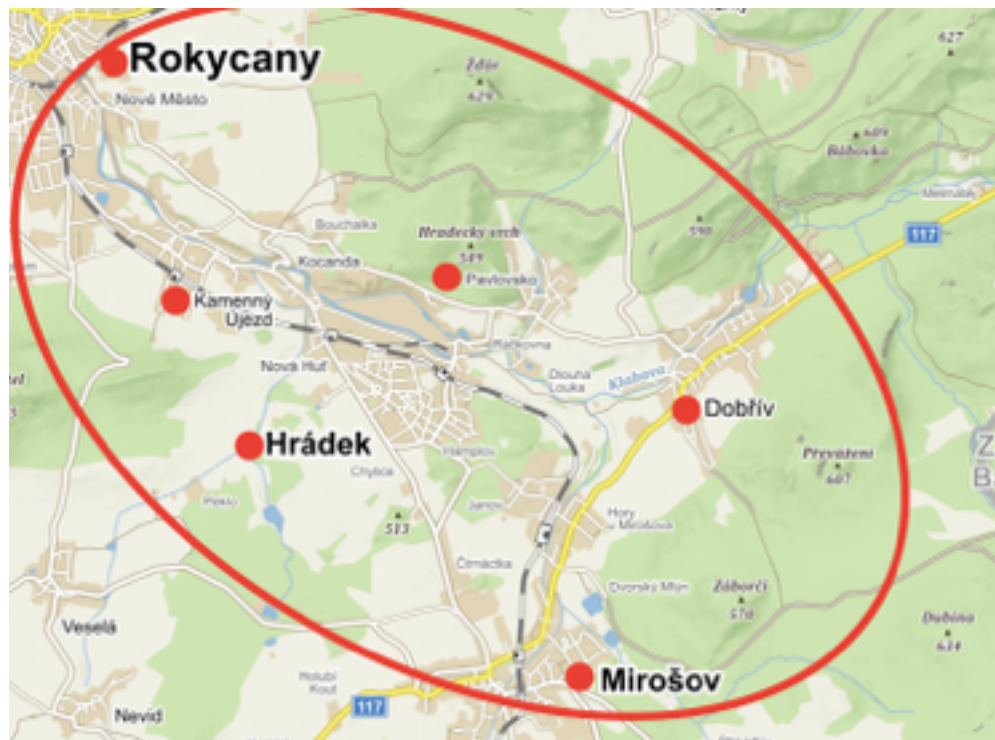
3. Praktická část

3. 1 Zkoumané území

3. 1. 1 Vymezení zkoumaného území a obecná charakteristika

Pro svůj výzkum jsem si zvolila celkem 6 obcí na Rokycansku, z toho tři mají statut města — jde o Rokycany, Mirošov a Hrádek u Rokycan. Katastry všech obcí spolu vzájemně sousedí, tvoří tak dohromady ucelený prostor, který byl vhodný ke zkoumání toponym.

⁴⁷ Mapa 1:

3. 1. 2 Okres Rokycany

Okres Rokycany leží ve východní části Plzeňského kraje a sousedí s okresy Plzeň-sever, Plzeň-jih a Plzeň-město. *Svým počtem obyvatel je nejmenší nejen v kraji,*

⁴⁷ <https://mapy.cz/zakladni?x=13.6550054&y=49.7133029&z=13&l=0&source=dist&id=15&q=rokycansko> [20. 10. 2018]

ale po okrese Jeseník i v České republice. Rozkládá se na ploše 575 km² a k 31. 12. 2009 v něm trvale žilo 47 358 obyvatel. Hustota osídlení dosahuje 82 obyvatel na 1 km², čímž zaujímá v kraji druhé místo po okrese Plzeň-město. Jižní část okresu je tvořena zalesněným pásmem Brd, střední část pásmem kopců sopečného původu Radeč s nejvyššími vrcholy Radeč (721 m) a Brno (718 m). Nejnižší nadmořská výška je v blízkosti Berounky u obce Čilá (250 m n. m.). V okrese se nevyskytují významnější vodní plochy. V severní části tvoří část hranice řeka Berounka. Za zmínku stojí jen řeka Klabava, která se těsně za hranicemi okresu vlévá do řeky Berounky na území okresu Plzeň-sever.⁴⁸

Rozsáhlá rybníční oblast se situuje kolem Zbirožského potoka, u města Ejpovice se nachází zatopený důl, který se používal k těžbě železné rudy, dále pak u města Radnice, kde se důl používal k těžbě černého uhlí.

První písemné zmínky o některých obcích pocházejí již z počátku 11. století, např. Podmokly (1045). Nejmladší sídelní jednotky byly založeny koncem 18. století - Pavlovsko (1781), Nová Huť a Bílá Skála (1788).

V současné době je v okrese Rokycany 68 obcí, z toho 6 se statutem města (Hrádek u Rokycan, Mirošov, Mýto, Radnice, Rokycany a Zbiroh).

Rokycansko v minulosti patřilo k oblastem s rozvinutou železářskou výrobou. Jejimi středisky byly Rokycany, Strašice, Holoubkov, Zbiroh, Dobřív a Hrádek. Tato tradice sahá až do 16. století, o čemž svědčí i dochovaná technická památka ojedinělá svého druhu - vodní hamr v Dobřívě, který byl vybudován již v roce 1505.

Rokycansko je velmi oblíbeným rekreačním zázemím — nejen pro obyvatele Plzně, ale i pro velké množství Pražanů. Na okrese je velmi rozšířené chalupářství a chatařství. Největším lákadlem pro návštěvu okresu je relativně zachovaná příroda Berounky, podbrdského kraje a Křivoklátska. Úsek Berounky na Rokycansku je velmi oblíbený mezi vodáky. Nad řekou Berouňkou se, nedaleko Liblína, tyčí zřícenina gotického hradu Libštejn. Střediskem agroturistiky je Darovanský dvůr u Darové (obec Břasy).

---

⁴⁸ parafrázováno ze stránky Českého statistického úřadu, dostupné online na: https://www.czso.cz/csu/xp/charakteristika_okresu_rokycany [20. 3. 2019]

3. 1. 3 Pavlovsko

Jde o osadu, která je od roku 2016 součástí obce Dobřív. V současné době má Pavlovsko kolem 200 obyvatel a je zde nahlášeno 105 trvalých adres. Obec se nachází 2,1 km západně od Dobříva, 1,4 km od Hrádku u Rokycan a 6,6 km od Rokycan.

Na Pavlovsku se nachází vrch Žďár, celým názvem Žďárské hradiště, s nadmořskou výškou 629 m.n.m. Opevnění vzniklo nejspíše během pozdní doby bronzové, ale místo bylo nějakým způsobem využíváno i pozdní době halštatské a snad i laténské. Areál hradiště je chráněn jako kulturní památka ČR. Vrch Žďár je dominantou Přírodního parku Trhoň. Severní strana Žďárského vrchu velmi skalnatá, tyto skalní terasy, suťová moře se vzácnou květenou a vrcholová část hory jsou chráněny coby přírodní rezervace Žďár.

Vrch Žďár je opředený pověstmi, které jsou dobře známé většině obyvatel Pavlovska. Podle jedné z pověstí se na Žďáru nachází kámen, pod nímž je umístěn poklad. Podle jiné tam kdysi stával hrad. Mezi postavy a zjevení, které na Žďáru možná potkáte, patří černý pes, hvízdající had nebo vousatý mužík v zeleném oblečení. Současné návštěvníky určitě osloví místo, které vydává energii. Nachází se na samotném vrcholu, blízko skříňky, v níž je umístěna vrcholová kniha, do níž se můžete podepsat. Místo je označeno navrstvenými kameny kolem kmínku stromu. Stačí nad něj jen natáhnout ruce a vnímat energii. Právě díky nádhernému výhledu a tajemným pověstem je Žďár velmi oblíbeným cílem turistických procházek.

3. 1. 4 Dobřív

Obec, která se rozprostírá na březích Padrt'ského potoka, je dnes známá zejména díky vodnímu Hamru, který se zde nachází, ale také díky svým rázovitým roubeným chalupám, které jsou typické pro podbrdskou lidovou architekturu. Právě díky jejich dobrému a zachovalému stavu byl Dobřív vyhlášen vesnickou památkovou zónou. Od roku 2016 k Dobřívu patří osada Pavlovsko, která se nachází 2,1 kilometru severozápadně od Dobříva.

Dobřív byl v době svého vzniku malou osadou nebo dvorcem, patřícím Dobřejovi. První písemné zmínky o původní vsi Dobřievo pocházejí z roku 1325.

Již od 15. století je obec Dobřív známa kvalitní železářskou výrobou, hlavně díky zásobám železné rudy, která se u obce nacházela.

Z této doby se zachoval pouze vodní hamr, který je dnes národní kulturní památkou. Jeho vnitřní vybavení pochází z doby od 17. do 20. století.

„Tlukot kovářských kladiv však na Hamru neutichá ani v současné době. Každý rok, třetí sobotu v květnu se zde koná Hamernický den a celý Dobřív se na jeden den vrátí do starých časů, všude jsou slyšet kovářská kladiva a k vidění je spousta dalších staročeských řemesel.“⁴⁹

Kromě vodního hamru se v Dobřívě nachází ještě několik kulturních památek — jde např. o starodávný Kamenný, tzv. švédský most, v jehož předpolí stojí plastika sv. Jana Nepomuckého z 18. století, nebo chráněnou lipovou alej, která se nachází na břehu vodního náhonu pod Hamrem. Dobřív se také může pyšnit roubenou Starou hospodou, kterou často navštěvoval známý český herec Jindřich Mošna. Jemu a postavám, které ztvárnil, je věnována pamětní síň, která se nachází uvnitř budovy.

3. 1. 5 Mirošov

Obec, která získala statut města. Žije zde přes 2000 obyvatel. První písemná zmínka o obci pochází z roku 1366 za Dobrohosta z Ronšperka. *Významnou roli ale Mirošov sehrál v době Národního obrození, když se na místní faře scházela tehdejší kulturní a literární elita jako Josef Dobrovský, Josef Kajetán Tyl, Václav Kramérius nebo Vojtěch Nejedlý, který zde pobýval a působil.*⁵⁰

V první polovině 19. století byla v Mirošově objevena černouhelná žíla, v roce 1857 se začalo s její těžbou. Uhlí bylo velmi kvalitní, na popud těžby zde vznikla železnice z Mirošova do Rokycan a později i druhým směrem do Nezvěstic.

3. 1. 6 Kamenný Újezd

Přívlastek „Kamenný“ si obec zřejmě vysloužila (jak je popisováno už v roce 1713) podle kamenité půdy v zástavbě i v jejím okolí.

⁴⁹ Parafrázováno z <http://www.dobriv.rokycansko.cz> [20. 11. 2018]

⁵⁰ parafrázováno z <https://www.mistopisy.cz/pruvodce/obec/7559/mirosov/historie/> [1. 12. 2018]

První písemná zmínka pochází z roku 1177, kdy pražský arcibiskup věnoval „pole kolem Újezda a louky pod Brončíkem“ rokycanskému proboštství. *I když jde o antikatolickou listinu, vlastnictví obce církevní vrchností před i po tomto datu je nezpochybnitelné a v dolní polovině obecního znaku je připomenuto černým štítem se zlatým břevnem jakožto znakem pražského arcibiskupství.*⁵¹

Již tehdy měl v obci existovat nápravnický statek — dvůr, který církev pronajímala svému služebníkově.

12. 2. 1421 vpád Jana Žižky do Rokycan způsobil, že církevní panství nad obcí skončilo a nebylo obnoveno ani po 18. květnu 1498, kdy český král Vladislav II. Jagelonský potvrdil obec městu Rokycany.

V letech 1529 — 1567 je v obci doloženo asi patnáct selských stavení, které čítaly do roku 1651 34 obyvatel. *Podle ústní tradice měl ve zdejší pohodnici přespát pražský kat Jan Mydlář ml. před decimací Madlonova pluku (1642).*⁵²

V roce 1680 je v obci doložena hospoda Kocanda, před rokem 1748 nejstaší mlýn a před rokem 1811 si obec postavila první obecnou kovárnu.

V té době už stál u rybníku Ježek hamr, později specializovaný na lopatárnu.

*O jejím zakoupení krátkodobě uvažoval Rudolf Hudlický, pozdější zakladatel hrádeckých železáren a rokycanských Kovohutí.*⁵³

Nejdůležitějším objektem pro obec byl popluží dvůr s ovčínem, který byl založen kolem roku 1575. Kamenný Újezd byl z hospodářského hlediska významný pro město Rokycany v mnoha ohledech — byly zde významné nálezy železné rudy, těžba dřeva v lese Kotel, odběr vody z rybníků Ježek a Čekal, chov ryb a především velká produkce pšenice a žita.

V letech 1596 — 1606 vedly Rokycany spor s pánem Spáleného Poříčí, Mirošova a Kaceřova Ferdinandem Gryspekem.

V obecním znaku Kamenného Újezda jsou zastoupené beranní rohy — pro Rokycanské byl Kamenný Újezd významný rozsáhlým chovem ovcí.

---

⁵¹ parafázováno z <https://www.kamennyujezd.cz/historie> [2. 3. 2019]

⁵² tamtéž

⁵³ parafázováno z <https://www.kamennyujezd.cz/historie> [2. 3. 2019]

Změnu od poddanského způsobu života zdejších obyvatel přinesla v letech 1782 - 1783 tzv. raabizace, která znamenala zrušení robot za finanční náhradu a rozparcelování dominikální půdy zdejšími sedláky.⁵⁴

V roce 1868 získal Kamenný Újezd železniční spojení vybudováním odbočky z Rokycan do mirošovských dolů. Značný počet místních mužů zahynul v I. světové válce.

Ještě za Rakousko - Uherska se obec přihlásila k Manifestu českých spisovatelů.

K vlasteneckým kvalitám obce patří také to, že nikdo z jejích občanů nebyl souzen dle velkého a malého dekretu za kolaboraci s fašisty.

V obci byly po osvobození přítomny obě armády protifašistické koalice - americká i sovětská, nedaleko od ní probíhala demarkační linie obou armád.

3. 1. 7 Hrádek u Rokycan

První písemná zmínka o městě pochází ze sedmého listopadu roku 1325, která se nacházela na darovací listině českého krále Jana Lucemburského (originál kopie je uložen ve Státním archivu v Třeboni). V tu dobu Jan Lucemburský daroval za věrné služby Petrovi z Rožmberka několik obcí, mezi nimiž se nacházel i Hrádek.

V Hrádku vznikla část města — Nová Huť, která získala název jako obec až v roce 1854. Její název se dochoval až dodnes. Název „Nová Huť“ je spojena s počátky českého železářství.

Velká tradice hutnictví a průmyslové výroby prolíná historií celého Padrt'ského, dříve Černého potoka. Hutnická tradice je spojena s postupným vznikem řady kujných hutí a vodních hamrů. Jeden z hamrů ze 16. století se dochoval a nachází se v zhruba pět kilometrů vzdáleném Dobřívě.

Hrádek je přes svůj "zelený" charakter průmyslovým městem. Tradiční a největší podnik na Rokycansku - Železářny Hrádek a.s. má ve svém rodokmenu datum narození na počátku minulého století, ale ve městě jsou i nové významné firmy, jako Monteferro nebo Borgers, které poskytují místním obyvatelům pracovní příležitosti.⁵⁵

⁵⁴ parafrázováno z <https://www.kamennyujezd.cz/historie> [2. 3. 2019]

⁵⁵ Parafrázováno z <https://www.mistopisy.cz/pruvodce/obec/6814/hradek/soucasnost/> [3. 3. 2019]

3. 1. 8 Rokycany

První zmínka o Rokycanech pochází z roku 1110. Na území dnešních Rokycan se rozléhá biskupský dvorec s osadou, která byla ve 14. století povýšena na město. Dříve byl ve městě biskupský hrad, který ale později zanikl. Dodnes se však dochovaly pozůstatky středověké stavby, která dříve město opevňovala.

Na náměstí se nacházel děkanský chrám Panny Marie Sněžné, vystavěn v gotickém slohu, a který na náměstí v Rokycanech stojí dodnes.

Město ve středověku mnohokrát vyhořelo. V roce 1397 se v Rokycanech narodil husitský biskup Jan z Rokycan.

V roce 1584 byly Rokycany povýšeny na královské město. V období baroka byl přestavěn chrám na náměstí a postaven byl Morový sloup, který dodnes, spolu s chrámem, zdobí rokycanské náměstí.

Na Malém náměstí vznikl sloup sv. Jana Nepomuckého. Významnou budovou v barokním stylu je městská radnice.

V roce 1702 žilo ve městě 2262 obyvatel, 18. století však pro obyvatele Rokycan nebylo příliš šťastné. Došlo k mnohočetným požárům, v první polovině 18. století město napadla morová epidemie a v roce 1771 město zasáhl hladomor.

V roce 1813 došlo k poslednímu velkému požáru města. Po požáru došlo k opravení kostela a k přestavbě radnice.

V roce 1850 se Rokycany staly sídlem okresu, 14. července byla otevřena železnice Praha — Plzeň, což v Rokycanech a blízkém okolí dopomohlo k rozvoji průmyslu. O sedm let později byla do provozu uvedena odbočná trať Rokycany — Mirošov. V tomto období byl vybudován cukrovar (později Marila), hutě a pila. Zakládaly se nové školy a v roce 1890 počet obyvatel města převýšil číslo 5000.

*Na konci 19.století a ve 20. století zaznamenaly **Rokycany** další rozvoj průmyslu, vzdělání, kultury i zdravotnictví. Zvýšila se životní úroveň lidí. V roce 1896 byl obnoven politický okres **Rokycany**. Zrychlené tempo rozvoje města znamenalo, že již tehdy docházelo k demolicím v **historické** části města. Jednalo se zejména o části městského opevnění.* ⁵⁶

---

⁵⁶ Parafrazováno z <https://www.mistopisy.cz/pruvodce/obec/6124/rokycany/historie/> [3. 3. 2019]

V roce 1900 byla zbořena gotická Saská brána, v letech 1897 — 1898 byla na místě historických domů (mezi dnešní ulicí Míru, Komenského a Smetanova) postavena novorenesanční budova školy.

*Velká část nových staveb ale vyrůstala mimo areál **historického** jádra Rokycan. Zejména podél dnešní Jiráskovy ulice se začala rozvíjet okružní třída s mnoha reprezentativními budovami (sokolovna čp.208/II, gymnázium čp.112/I, okresní dům čp. 64/III).⁵⁷*

Město se rychle vzpamatovalo z důsledků I. světové války. Po vzniku ČSR v roce 1918 došlo k přejmenování některých městských ulic. Toho roku byla do města zavedena elektřina.

V roce 1919 navštívil město prezident T. G. Masaryk. O tři roky později byl ve městě vystaven nový hřbitov. Za První republiky se ve městě hodně stavělo — vznikaly nové čtvrtě, nové úřady, budovy kultury apod. Došlo také k založení nových zahradních čtvrtí Hořicov a Rašínov.

*V roce 1938, po Mnichovské dohodě, do města přišlo asi 300 českých rodin odsunutých z pohraničních oblastí, které připadly Německu. 15. března 1939 byly **Rokycany** okupovány německými vojsky. Vlivem přistěhování odsunutých českých občanů ze Sudet se počet obyvatel zvýšil až na 9865 v září 1939.⁵⁸*

V roce 1940 opět došlo k přejmenování ulic, tentokrát tak, aby nové názvy vyhovovaly německým okupovatelům. V roce 1942 byl okres Rokycany zrušen a připojen k okresu Plzeň.

Pátého května 1945 začalo povstání proti nacistické vládě, pod českou správou byl vytvořen národní výbor.

7. května 1945 město, jako poslední na našem území, osvobozuje americká armáda. U města se, podle dohod, armáda zastavila a vyčkávala na příchod Rudé armády. Dodnes, nedaleko města (konkrétně v obci Borek, která se stala roku 1960 součástí města Rokycany) nejdeme pomník na demarkační čáře, který toto setkání připomíná.

---

⁵⁷ Tamtéž

⁵⁸ Parafázováno z <https://www.mistopisy.cz/pruvodce/obec/6124/rokycany/historie/> [8. 3. 2019]

*V roce 1948 nastoupili k moci komunisté, bylo zahájeno zestátňování veškerých podniků, industrializace města a bouřlivá výstavba sídlišť (začínalo se sídlištěm Jižní předměstí). V roce 1950 byla zbourána **historická** Plzeňská brána a byly odstraněny veškeré památky na to, že město osvobodili jako první Američané, nikoliv Sověti.⁵⁹*

V roce 1957 byla na kopci nad městem dostavěna nová budova moderního Okresního ústavu národního zdraví, dnes nemocnice.

V roce 1960 obhájila Rokycanům reforma státní správy status okresního města. Okres Rokycany se tak stal součástí Západočeského kraje se sídlem v Plzni. Byl rozlohou nejmenším okresem v západních Čechách (575km²) a počtem obyvatel nejmenším v celé České socialistické republice.

60. léta pro Rokycany znamenala další rozvoj průmyslu a sídlišť. Byla zahájena výstavba panelového sídliště na Pražském předměstí. Pro tuto výstavbu musela být zbořena část historické zástavby. Po vpádu a okupaci našeho území vojsky Varšavské smlouvy 21. srpna 1968 rozhořčení občané města strhli sochu krasnoarmějce na náměstí.

S nárůstem obyvatel byla potřeba výstavba dalších panelových sídlišť.

V roce 1975 navštívil město prezident Gustav Husák.

*Počet obyvatel města dosáhl **historického** maxima dne 31. prosince 1988. K tomuto dni bylo ve městě přihlášeno 16 270 obyvatel. Od té doby počet obyvatel klesá.⁶⁰*

Po sametové revoluci (17. 11. 1989) docházelo i v Rokycanech k protestům proti komunistickému režimu. Po pádu komunismu se ve městě mnohé změnilo — především ale došlo ke zvýšení automobilové dopravy v centru města (kvůli otevření západní hranice). Došlo také k přejmenování ulic a opět se začalo rozvíjet soukromé podnikání.

14. srpna 1990 se od Rokycan odtrhly obce Kamenný Újezd a Svojkovice.

1. ledna se od Rokycan odtrhla obec Litohlavy.

---

⁵⁹ Parafrázováno z <https://www.mistopisy.cz/pruvodce/obec/6124/rokycany/historie/> [8. 3. 2019]

⁶⁰ Tamtéž

V 90. letech zaniklo v Rokycanech mnoho podniků, mezi největšími například Marila, Hamiro, ale také do města přišli noví zahraniční investoři, kteří vybudovali nové průmyslové a jiné závody.⁶¹

Tabulka 1: Přehled obcí (počet obyvatel, velikost katastru, nadmořská výška)⁶²

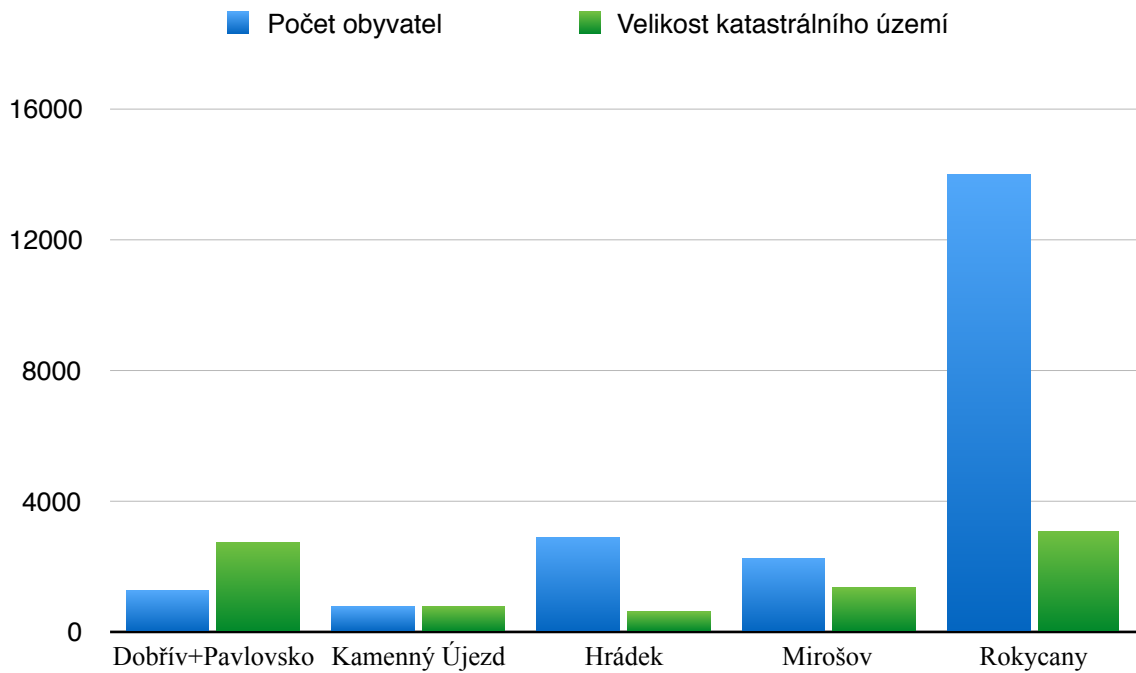
	Počet obyvatel k 1. 1. 2017	Velikost katastru k 29. 6. 2018 (ha)	Nadmořská výška (m.n.m.)
Dobřív + Pavlovsko*	1277	2711,4	420
Kamenný újezd	789	771,4	378
Hrádek u Rokycan	2874	605,3	440
Mirošov	2229	1363	457
Rokycany	14014	3067,4	362

*Pavlovsko je v dokumentu katastrálního úřadu uváděno pod Dobřívem, jelikož od roku 2016 spadá pod jeho správu, tedy v tabulkách a grafech budou ve většině případů uváděny dohromady.

⁶¹ Parafrázováno z <https://www.mistopisy.cz/pruvodce/obec/6124/rokycany/historie/> [8. 3. 2019]

⁶² Z dokumentu katastrálního úřadu, dostupný v pdf, online na: <https://www.czso.cz/documents/10180/61546986/13007218.pdf/1d52a859-3564-48e4-a816-45352d519a59?version=1.0> [26. 11. 2018]

Graf 1:

Pro lepší přehlednost jsem tabulku znázornila do grafu. V počtu obyvatel i velikosti katastrálního území jsou na prvním místě Rokycany, v počtu obyvatel od nejvyššího: Rokycany, Hrádek, Mirošov, Pavlovsko + Dobřív, Kamenný Újezd. Ve velikosti katastrálního území od nejvyššího: Rokycany, Dobřív + Pavlovsko, Mirošov, Hrádek, Kamenný Újezd.

3. 2 Metodika výzkumu

3. 2. 1 Terénní výzkum

3. 2. 2 Dotazník

Na základě dotazníků jsem oslavila 86 respondentů z již zmiňovaných obcí. Dotazování v obci buď žijí nyní nebo v ní žili dříve, často se zde pohybují, mají zde příbuzné, studovali zde nebo znají pomístní jména z doslechu.

Ukázka dotazníku:

Místní a pomístní jména na Rokycansku
(oikonyma a anoikonyma na Rokycansku)

Dobrý den!

Jsem studentka třetího ročníku jednooborové bohemistiky filozofické fakulty na Jihočeské Univerzitě v Českých Budějovicích.

Jako téma své závěrečné bakalářské práce jsem si zvolila místní a pomístní jména v okrese, ze kterého pocházím.

Místní a pomístní jméno znamená název nějakého místa, které nemusí a často není zaznamenaný na mapě.

K úplnému dokončení bakalářské práce potřebuji pomoc, právě proto se obracím na Vás a budu moc ráda, pokud věnujete 10 - 15 minut svého času právě na tento dotazník.

Předem všem děkuji za ochotu :).

Vysvětlivky:

Pomístní jméno: Název místa/objektu, který se nachází na určitém místě a je známo především lidem, kteří zde bydlí nebo se zde často pohybují. Toponomastika: Věda, která se zabývá místními a pomístními jmény.

1. Jste...

muž
žena

2. Nacházíte se ve věkové kategorii:

0 – 18
19 – 35
36 – 55
56+

3. V jaké obci nyní žijete?

4. Ze které z obcí pocházíte?

Pavlovsko
Hrádek u Rokycan
Kamenný Újezd
Mirošov
Dobřív
Rokycany
Jiná..., uveďte _____

5. Zaslých/a jste již dříve pojem místní a pomístní jména (oikonyma a toponyma)?

ano
spíše ano
spíše ne
ne

6. Doslechl/a jste se již dříve o toponomastice?

ano
spíše ano
spíše ne
ne

7. Znáte nějaká pomístní jména, která se nacházejí ve vaší obci, ve které nyní žijete?

Jaká? Pro správné vyplnění Vás musím požádat o název obce a až poté o místní a pomístní jména. Příklad: Pokud nyní žijete v Rokycanech, napíšete: Rokycany = Bílá Halda, Myší díra, U Václava

8. Vybavíte si pomístní jména, která se mohou nacházet ve výše uvedených obcích?(viz

otázka č. 4) Pokud ano, poprosím Vás, abyste je zapsali. Pokud to bude možné, poprosím Vás vždy o název místa a kde se nachází.

příklad: Lesík (Hrádek), Myší díra (Rokycany), Stará hospoda (Dobřív) apod.

3. 3 Shromážděný materiál

3. 3. 1 Analýza shromážděného materiálu

Dobřív: Melmatěj, Stará hospoda, U Hamru, Pod Konesovým vrchem, Za Hřbitovem, Nad Mlýnem, Za Humny, U Pily, Na Poříčinách, Na Potocích, U Křížku, Pytlácká rokle, Rokle, Habr, Hamrovka, Truhlářská ulička, Vinckova cesta, Na Purku, Krchůvky, Na Starém zámku, Bahna, Tisák

Hrádek: Lesík, Hamplov, Skalky, U Chatek, Krajan, Májovka, Letňák, Dlouhá louka, Nové cesty, Stará škola, Nová huť, Umlčí cesta, Chylice, Lom, U Obrázku, Na Jakubu, Pod Kolejemi, U Džbánu, U Hasičárny, U Kulturáku, Hrníček, Na Ostrůvku, U Vodárny, Střelnice, Mýtky, Kostka, Domeček, Skály, V Pekle, Na Poušti, U Vostárků, U Svazarmu, Na Janovský, Psinec, Smrt'ák, Na Ovčíně, Starý Hrádek, Osamělý dub, Barandov, U Věžáku, Na Přehradě, U Kotelny

Kamenný Újezd: Letná, Podolí, Velká louka, Kotel, Pod Kotle, Kotlík, Na Pařezích, Pod Čekalem, Kamenská cesta, Pod Čihadlem, Kocanda, Pod Dráhou, Velká strana, Náves, Ve Dvoře, Čihadlo, U Vodojemu, Rafanda, Na Prašivé, Za Pilou, Nad Dvorským mlýnem, Loužko, Pod Jasanem, Práchovna, Ježek

Mirošov: Gustávka, U Lomu, Dolina, Hlavní jáma, Dvorský mlýn, Holubí kout, Na Vejplaňku, Pod Zlamnou, U Jeřábu, Malý přeček, Velký přeček, V Oboře, V Dílech, U Kapličky, Pod Ovčínem, Trávníky, Planiny, Vlčí jámy, Jezevčí skála, Stříbrný kámen, Pohodnice, Zátorčí, Za Hradírnou, Strnadův mlýn, Na Bambuli, Na Kříži, Sklípek, Lopaty, Mirošovské haldy, Na Bouchalkách, Dvorecký mlýn, Hamalka, V Holubím koutě, Pranty, V Dubí, Čtrnáctka, Homberk, Na Dolinách, V Radovizech, U Dušiček, U Andělojc křížku, Farák/Faráček, Zlatá podkova, Čertova tůň, Na Kamejkách, Studánka, U Cinkátek, Rezavý potůček, U Kapličky, V Chatičkách, Skořičák, Rolák, Rezatka, Obory, Janov, Vekend, U Pilárny, U Koní, U Kozlerů

Pavlovsko: U Studánky, Pod Žďárem, U Rozumů, Na Hrázi, Na Vrabčárně, Hůrecká cesta, Myslivna, Pod Chvojím, Hájovna, U Pahorků, U Oltářů, V Srdci, Vysoké lávky, Na Hřišti, Houpačky, Plácek, Vydřiduch, Bouda, Bouchalka

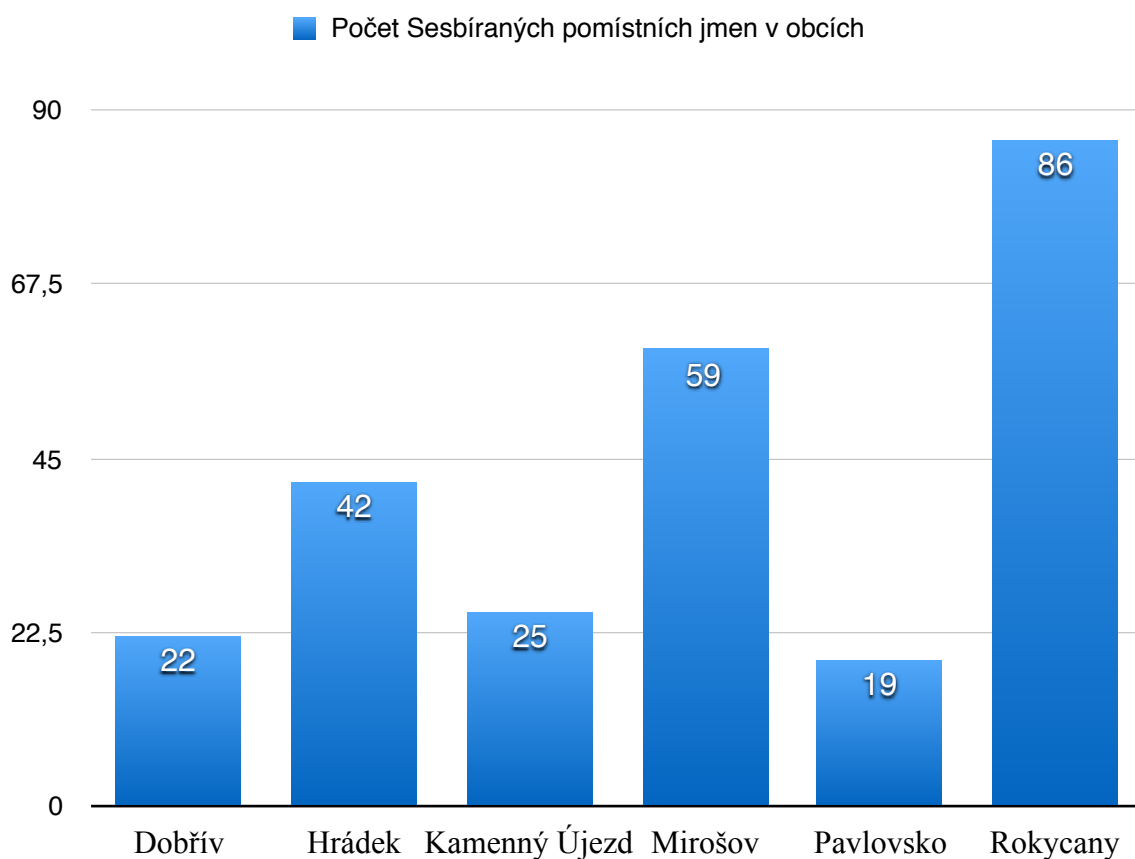
Rokycany: Příbramka, U Kostela, Malé náměstí, Myší díra, U Václava, U Stočesů, Kasárny, Jižní předměstí/Jižní, Na Podstránské, Práchovna, Bílá halda, Halda, U Marily, Trhovka, Na Husinci, U Rakovské cesty, Vysoký průhon, V Borku, U Černého kříže, Pod Hůreckou cestou, Pod Žďárem, Pod Janovem, Železná, U Žďáru, Stráň, Velké náměstí, Park, U Veteriny, Šťáhlavská cesta, Rašínov, U Rakováčku, Na Železné, Na Hradčanech, Na Spilce, U Pivovaru, Na Pátku, Kalvárie, U Hamira, V Koreji, U Střelnice, Nové jižní město, V Němčičkách, Na Brabcovně, U Třech křížů, Nejsvětější trojice, Kovohutě, Za Příkopy, U Vosecké cesty, K Litohlavům, K Roudnému, Za Stupama, Na Babách, Na Kameni, V Bročníku, Pod Horou, Chejlavy, Letná, U Hurvínka, Bílá skála, Na Huti, Pražská, Pod Nemocnicí, U Koupaliště, Páclovna, Děkaňák, Hladovka, Na Červu, U Tanku, Za Vojenským, Pod Čilinou, U Kina, Spilka, Skautská louka, Rakováček, Traktorka, Pod Ohradou, Knihovka, U Hrudkovanky, Na Spartě, U Svatýho, Penízková louka, Čechovka, Pod Lípou, U Kovohutí, Park Pionýrů, Starý gympl

3. 4 Rozdělení toponym ze shromážděného materiálu

3. 4. 1 Rozdělení toponym dle katastru

Při výzkumu jsem nasbírala celkem 253 toponym, dále pomístních jmen (PJ), z nichž 86 pochází z Rokycan a jejich okolí, 59 z Mirošova, 42 z Hrádku u Rokycan, 25 z Kamenného Újezda, 22 z Dobříva a 19 z Pavlovska.

Graf 2:

Rozdílné počty sesbíraných a zjištěných pomístních jmen v obcích se mohou lišit podle několika faktorů. Mezi faktory se řadí velikost katastrálního území, na kterém byla pomístní jména zjišťována či počet dotazovaných, ať již při mém terénním výzkumu, či při vyplnění dotazníků. Pomístní jména, která jsem posbírala v obcích nejsou vždy od obyvatel dané obce. Většina lidí, kteří byli dotázáni na základě dotazníku, nepocházela z obcí, v nichž se výzkum konal. Tito lidé dříve v obci žili, mají zde příbuzné, pracují zde, často se zde pohybují nebo zde studovali.

Při porovnání dat z Tabulky 1 a Grafu 1 můžeme odvodit, že nejvíce pomístních jmen by se mělo nasbírat v Rokycanech, vzhledem k tomu, že Rokycany mají z uvedených obcí největší katastrální území a nejvyšší počet obyvatel. Nejméně pomístních jmen bych, co se katastrálního území a počtu obyvatel týče, měla nasbírat v Kammeném Újezdě.

Nejvyšší počet místních a pomístních jsem opravdu nasbírala v Rokycanech, nejméně místních a pomístních jsem nasbírala na Pavlovsku a v Dobřívě. Kamenný Újezd se v nejnižším počtu jmen umístil až na třetím místě.

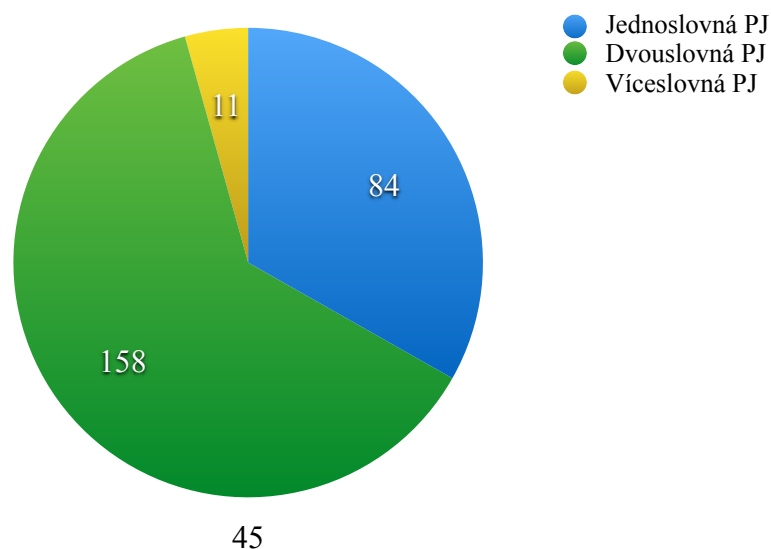
Dalším faktorem může být výběr dotazovaných při terénním výzkumu. Je možné, že jsem se v některých obcích tázala lépe informovaných lidí, jejichž povědomí o pomístních jménech bylo širší než lidí v jiných obcích.

3. 4. 2 Rozdělení toponym podle počtu slov

Ze shromážděných 253 PJ je 87 PJ jednoslovných, 158 dvouslovných (započítána jsou i předložková PJ) a 12 víceslovných (tzn. více než dvouslovných). Zvlášť jsem poté vypracovala do třetí tabulky předložková pomístní jména. Těch bylo sesbíráno 125 z celkového počtu 253. Frekvenci předložek u pomístních jmen jsem, pro lepší přehled, vypracovala do grafu 4.

Graf 2:

Počet jednoslovných, dvouslovných a víceslovných pomístních jmen

Tabulka 2:

Jednoslovná PJ	Bahna, Barandov, Bouda, Bouchalka, Čechovka, Čihadlo, Čtrnáctka, Děkaňák, Dolina, Domeček, Farák/Faráček, Gustávka, Habr, Hájovna, Halda, Hamalka, Hamplov, Hamrovka, Hladovka, Homberk, Houpačky, Hrníček, Chylice, Janov, Ježek, Kasárny, Knihovka, Kocanda, Kostka, Kotel, Kotlík, Krajan, Lesík, Letná, Letňák, Lom, Lopaty, Loužko, Májovka, Melmatěj, Myslivna, Mýtky, Náves, Obory, Páclovna, Park, Plácek, Planiny, Podolí, Pohodnice, Práchovna, Pranty, Příbramka, Psinec, Rafanda, Rakováček, Rašínov, Rezatka, Rokle, Rolák, Skalky, Skály, Sklípek, Skořičák, Smrt'ák, Spilka, Stráň, Střelnice, Studánka, Tisák, Traktorka, Trávníky, Trhovka, Vekend, Vydřiduch, Zátorčí, Železná
----------------	--

Dvouslovná PJ

Bílá halda, Bílá skála, Čertova tůň, Dlouhá louka, Dlouhá louka, Dvorecký mlýn, Dvorský mlýn, Hlavní jáma, Holubí kout, Hůrecká cesta, Jezevčí skála, Jižní předměstí, K Litohlavům, K Roudnému, Kamenská cesta, Malé náměstí, Malý přeček, Mirošovské haldy, Myší díra, Na Babách, Na Brabcovně, Na Červu, Na Hradčanech, Na Hrázi, Na Hřišti, Na Husinci, Na Hutí, Na Jakubu, Na Janovský, Na Kameni, Na Ostrůvku, Na Ovčíně, Na Pařezích, Na Pátku, Na Podstránské, Na Poříčinách, Na Potocích, Na Poušti, Na Prašivé, Na Přehradě, Na Purku, Na Spartě, Na Spilce, Na Vejplaňku, Na Vrabčárně, Nad Mlýnem, Nejsvětější trojice, Nová huť, Nové cesty, Nové jižní město, Osamělý dub, Park pionýrů, Penízková louka, Pod Čekalem, Pod Čihadlem, Pod Čilinou, Pod Horou, Pod Chvojím, Pod Janovem, Pod Jasanem, Pod Kolejemi, Pod Kotlem, Pod Lípou, Pod Nemocnicí, Pod Ohradou, Pod Zlamnouhou, Pod Žďárem, Pytlácká rokle, Rezavý potůček, Skautská louka, Stará hospoda, Stará škola, Starý gympl, Strnadův mlýn, Stříbrný kámen, Šťáhlavská cesta, Truhlářská ulička, U Džbáňku, U Hamira, U Hamru, U Hasičárny, U Hrudkovanky, U Hurvínka, U Chatek, U Jeřábu, U Kapličky, U Kina

	<p>U Koní, U Kostela, U Kotelny, U Koupaliště, U Kovohutí, U Kozlerů, U Křížku, U Kulturáku, U Marily, U Obrázku, U Oltářů, U Pahorků, U Pilárny, U Pily, U Pivovaru, U Rakováčku, U Rozumů, U Stočesů, U Střelnice, U Studánky, U Svatýho, U Svazarmu, U Tanku, U Václava, U Veteriny, U Věžáku, U Vodárny, U Vodojemu, U Vostárků, U Žďáru, U mrlčí cesta, V Borku, V Bročníku, V Dílech, V Chatičkách, V Koreji, V Němčičkách, V Oboře, V Pekle, V srdci, Velká louka, Velká strana, Velké náměstí, Velký přecek, Vinckova cesta, Vlčí jámy, Vysoké lávky, Vysoký průhon, Za Hřbitovem, Za Humny, Za Pilou, Za Příkopy, Za Stupama, Za Vojenským, Zlatá Podkova</p>
Víceslovná PJ	<p>Na Starém zámku, Nad Dvorským mlýnem, Nové jižní město, Pod Hůreckou cestou, Pod Konesovým vrchem, U Andělojc křížku, U Černého kříže, U Rakovské cesty, U Třech křížů, U Vosecké cesty, V Holubím koutě</p>

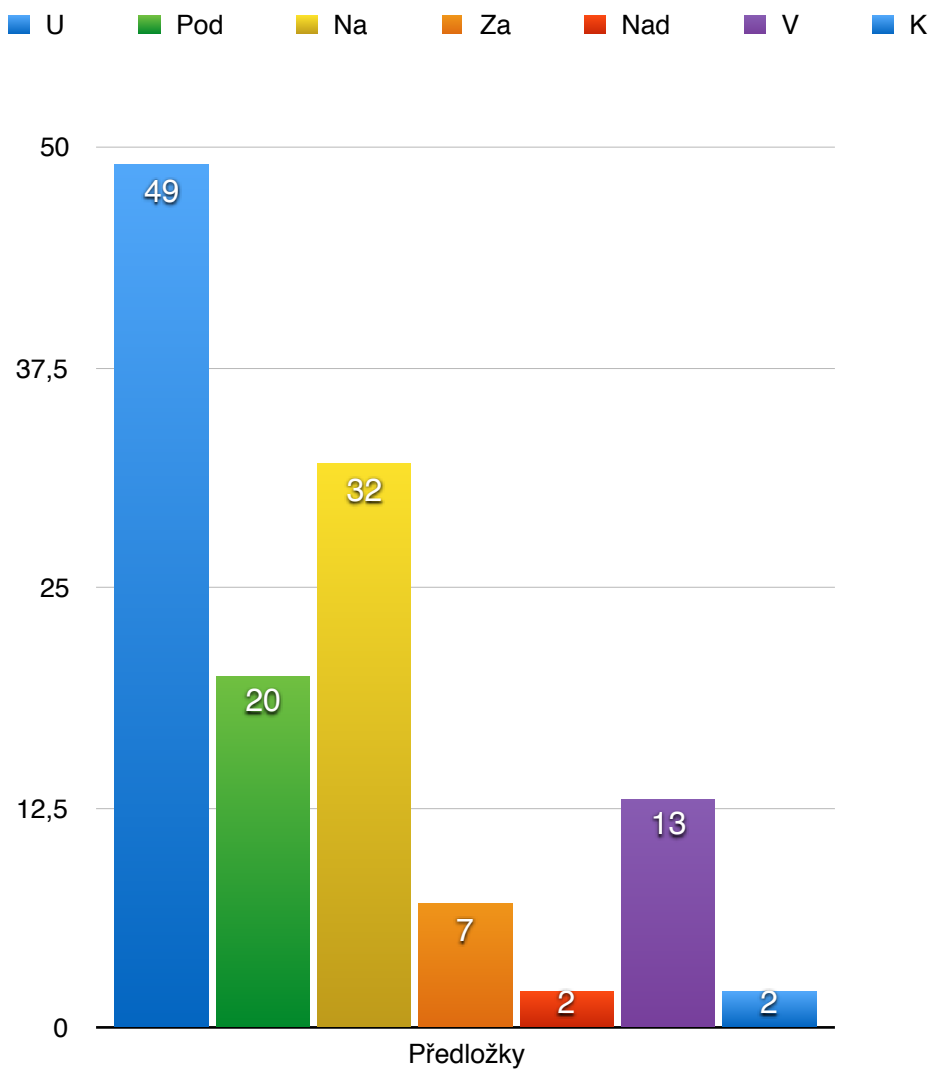

Tabulka 3:

Předložková PJ	K Litohlavům, K Roudnému, Na Babách, Na Bambuli, Na Bouchalkách, Na Červu, Na Dolinách, Na Hradčanech, Na Hrázi, Na Hřišti, Na Husinci, Na Huti, Na Jakubu, Na Janovský, Na Kamejkách, Na Kameni, Na Kříži, Na Osrůvku, Na Ovčíně, Na Pařezích, Na Pátku, Na Podstránské, Na Poříčínách, Na Potocích, Na Poušti, Na Prašivé, Na Přehradě, Na Purku, Na Spartě, Na Spilce, Na Starém zámku, Na Vejplaňku, K Litohlavům, K Roudnému, Na Babách, Na Bambuli, Na Bouchalkách, Na Brabcovně, Na Červu, Na Dolinách, Na Hradčanech, Na Hrázi, Na Hřišti, Na Husinci, Na Huti , Na Jakubu, Na Janovský, Na Kamejkách, Na Kameni, Na Kříži, Na Ostrůvku, Na Ovčíně, Na Pařezích, Na Pátku, Na Podstránské, Na Poříčínách, Na Potocích, Na Poušti, Na Prašivé, Na Přehradě, Na Purku, Na Spartě, Na Spilce, Na Starém zámku, Na Vejplaňku, Na Vrabčárně, Na Železné, Nad Dvorským mlýnem, Nad Mlýnem, Pod Čekalem, Pod Čihadlem, Pod Čilinou, Pod Dráhou, Pod Horou
----------------	--

Pod Hůreckou cestou, Pod Chvojím, Pod
Janovem, Pod Jasanem, Pod Kolejemi,
Pod Konesovým vrchem,
Pod Kotlem, Pod Lípou, Pod Nemocnicí,
Pod Ohradou, Pod Ovčínem,
Pod Zlamnouhou, Pod Žďárem,
U Andělojc křížku, U Cinkátek,
U Černého kříže, U Dušiček, U Džbánku,
U Hamira
U Hamru, U Hasičárny, U Hrudkovanky,
U Hurvínka, U Chatek, U Jeřábu,
U Kapličky, U Kapličky, U Kina, U Koní,
U Kostela, U Kotelny, U Koupaliště,
U Kovohutí, U Kozlerů, U Křížku,
U Kulturáku, U Lomu, U Marily,
U Obrázku, U Oltářů, U Pahorků,
U Pilárny, U Pily, U Pivovaru,
U Rakováčku, U Rakovské cesty,
U Rozumů, U Stočesů, U Střelnice,
U Studánky, U Svatýho, U Svazarmu
U Tanku, U Třech křížů, U Václava,
U Veteriny, U Věžáku, U Vodárny,
U Vodojemu, U Vosecké cesty,
U Vostárků, U Žďáru, V Borku,
V Bročníku, V Dílech, V Dubí,
V Holubím koutě, V Chatičkách,
V Koreji, V Němčičkách, V Oboře,
V Pekle, V Radovizech, V Srdeci,
Ve Dvoře, Za Hradírnou, Za Hřbitovem,
Za Humny, Za Pilou, Za Příkopy,
Za Stupama, Za Vojenským

Graf 3:

3. 5 Místní a pomístní jména inspirována pověstmi

3. 5. 1 Pověsti na Rokycansku

Při terénním výzkumu a sběru místních a pomístních jmen se mi podařilo v některých obcích zjistit, jaký popud byl na vzniku daného pomístního jména. Některé ze známých pověstí, které se často v dotazníku, či mém osobním dotazování objevily, uvádím v následujících kapitolách.

3. 5. 2 Pavlovsko

Vrch Žďár

Jméno Žďár se objevuje v Čechách i na Moravě dosti hojně. Tak se nazývají některé hory, lesy, vesnice i města. Mohou se vyskytovat i zdrobněliny tohoto jména — Ždírec. U nedalekých Blovic na Plzeňsku se vyskytují hned dvě obce s obdobným názvem — Žďár i Ždírec.

Žďár u Pavlovska je památný a známý vrch, který je opředěn hned několika pověstmi. Jméno Žďár ukazuje, že se zde na jeho vrcholu zažihaly hranice, jejichž plameny měly blízké okolí upozorňovat na významné události. Říká se, že se na Žďáru měly zaněcovat i obětní ohně.

Oltáře na Žďáře

Žižkův nástupce, Prokop Holý, neméně slavný velitel husitských vojsk, se jednou se svou družinou vypravil do plzeňského kraje. Na tomto tažení se zastavil na vrchu Žďáru, kde se mu zalíbilo a se svou družinou na Žďáru nějakou dobu pobyl. Na jeho rozkaz vytesali táboritě ze skály veliký, podlouhlý balvan. Na tom kameni poté konali husitští kněží bohoslužby. Kromě jiného na ten balvan vystoupil i sám Prokop Holý a povzbuzoval své bojovníky k udatnosti, až se střetnou v boji s Plzeňskými. Po každém povzbuzení zněla z vrchu píseň „Kdož sú boží bojovníci“, až ji slyšeli až v Rokycanech.

Jelikož velký kámen sloužil táboritům za oltář, začalo se tomu místu říkat U Oltářů. Toto pojmenování zůstalo dodnes.

Vydřiduch

Jedná se o vrch, který se tyčí nedaleko Žďárského vrchu na Pavlovsku. Konkrétně se vrch tyčí nad cestou z Rokycan do Holoubkova. Vrch je porostlý hustým zeleným lesem. Jak se může zdát, vypadá neškodně, avšak již od pradávna měl Vydřiduch špatnou pověst — může tomu napovídat i jeho název, mnoho vrchů se tak jistě nejmenuje. Tento název mi byl vysvětlen dvě způsoby. První z nich je ten, že lesy a skály na vrchu Vydřiduchu byly dokonalým krytím pro loupežníky a poběhlík, kteří přepadávali mimojdoucí pocestné a kupce s náklady zboží a olupovali je. Od toho vznikl jeho název — Vydřiduch, protože loupežníci, kteří vydírali pod vrchem pocestné, byli opravdoví vydřiduchové.

Druhým způsob vysvětlení jména je takový, že vrch dostal jméno podle povahy cesty. Cesta pod vrchem byla často velmi srázná. Potahy s těžkými náklady musely dostávat v těchto místech pomocné příprěže, jinak by si byly vydřely ducha z těla.

3. 5. 3 Dobřív

Dobřív a Strašice — Původ jmen

Obě obce se nacházejí kousek od sebe, obklopeny krásou brdských lesů. Lidová pověst vykládá, že Strašice pocházejí od slova strach, stejně tak jako Dobřív pochází od slova dobře. A skutečně, je tomu tak. Jedna pověst — konkrétně pověst o Melmatěji — vykládá, že při levé straně silnice, na cestě z Dobříva do Strašic, můžeme v lese na Černým potokem zahlédnout velké haldy kamení, které nám připomínají, že kdesi v těch místech stával hrad Vindberk. Na Vindberku sídlili bohatí páni, jenže když jejich rod padl, hrad si za své přijali loupežníci, kteří čekali na cestující po blízké cestě, které okrádali a vraždili.

Strach a hrůza před zbojníky na hradě se rozlily krajem. Kdo musel kráčet cestou pod nebezpečným úkrytem loupežníků, pospíchal, jen aby měl to zlé místo za zády. Každý uchráněný si zcela hrdla oddechl, když došel ke konci lesa na západ od loupežnického sídla.

„Tady už je dobře!“ ulevil si z přestálého strachu.

A že v těch místech bylo bezpečno, založili tam obec — Dobřív, sem žádná loupežnická cháska nemohla.

Vládce loupežníků by nebyl udržel svou chasu bez zaměstnání, nemohl také přestat s loupežnictvím. Posílal své tlupy na východ, tam se dalo ještě loupit. Ale tam je čekal zlý konec. Obyvatelstvo v tom kraji se smluvilo a ozbrojilo. Vyrazilo z lesů a pobilo lupiče i jejich vojevůdce. Pomsta se přenesla až na hrad. Hrad zničili a odnesli si všechny peníze a uloupenou kořist.

Blízko — na východní straně od bývalého hradu — si vystavěli hrdinští osvoboditelé kraje novou ves. Dostala jméno Strašice. To jméno připomíná doposud, že žil lid v okolí „Starého zámku“ ve stálém strachu.

Melmatěj/Mlín u Melmatěje

Na hradu Vindberku žil před lety, podle pověsti, statečný a moudrý rytíř se dvěma dcerami — Hroznatou a Milenou. Mladší Mileně zemřela matka hned po jejím narození, tudíž otec věnoval všechnu lásku své mladší dceři. Hroznata se svými zlými vlastnostmi, mstivostí a zlobou, odpuzovala všechen lid na hradě, dokonce její vlastní otec k ní moc nepřilnul. Pyšná dcera jako by nestála o otcovu lásku, ale žárlivě pohlížela na každý otcův vlídný pohled, který byl věnovaný Mileně. Dobrá Milena netušila, že podněcuje otcovu nenávist. Její laskavé srdce považovalo všechny lidi za stejně dobré a spravedlivé.

Život na starých hradech, zvláště na menších, jako byl Vindberk, plynul v zimě jednotvárně, na hradech se tak těšili na jaro a na veselé léto.

Když přišel čas jara, Milenu zavolal vonný máj do lesa. Milena byla přírodou rozčarována a zašla příliš daleko. Na hradě po ní pátrali, marně. Dobrý sluha Matěj řekl rytířovi, že dceruška Milena pospíchala do lesa. Vydali se za ní. Po dlouhém pátrání našli Milenu spící po námaze na starém pařezu.

Došlo na radostné shledání, objímání a projevy lásky. To se však nelíbilo přítomné Hroznatě, řekla si tedy, že něco takového už se nesmí opakovat. Milena musí zmizet.

Večer vyhledala Hroznata sluhu Matěje. Řekne Matějovi, že nemůže se sestrou žít a rovnou žádá Matěje, aby Milenu zabil a její tělo někde ukryl, bohatě ho za to odmění a bude mlčet.

Sluha se děsí dívčiny krutosti, je zdrcen. Hroznata naléhá a Matěj pod velký nátlakem slibuje.

„Budeš bohat, slibuji!“ jsou poslední slova Hroznatina.

Matěj se potácí domů. „Bože, jaké zkoušce jsem podroben! Proč si vyvolila zrovna mne? Dobrou Milenu zavraždit? Nikdy! Ač jsem slíbil, neučiním. Vymámila ze mě slib.“

Ráno předstoupil utýraný Matěj před rytíře. Svaluje ze sebe balvan, vypráví o usilování dcery Hroznaty. Rytíř nevěří, schyluje šedivou hlavu.

Předvolávají Hroznatu, když spatří Matěje zbledne a přiznává se. Rytíř je zlomen, ale pevným hlasem zatracuje Hroznatu a vypuzuje ji navždy z hradu.

Matěj zkroušeně prosí o smilování. Rytíř mu sám děkuje: „Matěji, vrátil jsi mi dítě, drahou Milenu. Co chceš za odměnu?“ Přivolává Milenu.

„Otče, postavme Matějovi mlýn pod hradem! — Tak alespoň bude ten dobrý člověk blízko nás.“

Nový mlýnec odevzdali věrnému sluhovi se slávou. Matěj mačkal čepici, zajíkávě děkoval rytíři i Mileně.

Milena pokynula a promluvila: „Mel, Matěji!“

Od těch dob se říká místu, kde mlýn původně měl stát „U Melmatěje“

Vindberk („Na Starém zámku“)

Mezi Strašicemi a Dobřívem se nacházejí husté temné lesy. Mezi nimi vede cesta, kde dnes stojí pár chalup, které jsou postaveny těsně u sebe. Za chaloupkami se nachází Černý potok, nad který se tyčí velká skála. Dříve na oné skále stával hrad Vindberk. Německé jméno dostal hrad v roce 1240 a spadl pod majetek pánů z Rožmberka.

Později se hrad stal sídlem rytířů a k velké smůle později také sídlem loupežníků. Z Vindberku vedla podzemní cesta až na rožmberský hrad ve Strašicích. Ve

zdech strašické fary, kde dříve stával hrad, můžeme dodnes spatřit vyrytou růži, která byla symbolem Rožmberků.

Ze slávy a ponížení Vindberka zbyla jen trocha zdiva. V paměti lidu je však hrad dochován a dodnes se prázdnému místu na skále říká „Na Starém zámku“.

Vinckova cesta

V lese mezi Dobřívem a Strašicemi se jednou oběsil člověk Vincek. Byl to chudák, který žebral a někdy si vyprosil kousek chleba. V zimě spával ve chlěvech u hospodářů. Takové živobyčí ho omrzelo, sebral někde provaz a v lese si vzal život. Lidé si vyprávějí, že od té doby se tam Vincek potuluje. Vypravovalo se, že ho lidé spatřili, jak tam přechází klátivým krokem.

Jednoho dne chlapci v lese pásli kozy. z dlouhé chvíle si rozhodli, že zavolají Vincka. A opravdu, po zavolání se zvedl velký vítr, v lese to pískalo a houkalo. Chlapci se nemohli hnout z místa, jeden z nich hrůzou zahynul. Když houkání ustalo, zbylí chlapci utíkali domů říci, co se v lese událo. Lidé požádali kněze, aby místo vysvětil a od té doby se Vincek neukázal. Dosud se však tomu místu říká „Vinckova cesta.“

3. 5. 4 Rokycany

U vojákovy jámy

Toto vyprávění nemá ze sebe nic z pověsti, jak uvádí Vladimír Havlic ve své knize „Pověsti z kraje pod Radyní“.⁶³

Kousek cesty od plzeňské silnice — u Florianovy boudy, před Rokycany, se zelená mláží. Donedávna tam měli pole. V těch místech bývala i „Krejčovská rokle“. Na jednom jejím svahu ještě nedávno bylo znát obrysy čtvercové jámy.

Ta jáma byla kdysi lidským obydlím. To tenkrát sloužili vojáci na vojně dvanáct let. Některý se pro samé války dostal domů ještě později.

Ale ti starší, vysloužilí vojáci svůj domov už často nenalezli. Jednomu už rodiče dávno zemřeli, v cizině se o tom nic nedozvěděl. Druhému se bratři oženili, sestry provdaly, měli svou rodinu. Také se stávalo, že všichni sourozenci pomřeli.

---

⁶³ Havlic, 2003, s. 699

Ve velké většině o vysloužilé vojáky pak už nikdo nestál, jelikož nebyli schopní práce. Postupem času se na vojáky začalo pohlížet jako na invalidy.

Jeden takový invalida se rozhodl, že se vrátí do svého rodiště — Rokycan. Marně hledal ve městě chudičké přístřeší. Pomohl si tedy sám. V „Krejčovské rokli“ si vykopal jámu, asi metr hlubokou, z klestí si udělal střechu a dal na ni dost drnu — tak měl alespoň skrýš.

Voják chodil po žebrotě, v ranci nosíval kousky chleba, zbytky jídel, brambory, v létě nějaké to jablíčko, švestku. Ve vzdálenější vsi občas přespával ve chlévě a vracel se vždy do svého „brlohu“ až s plným rancem. Dodnes se tomu místu říká „U vojákovy jámy.“

U Tří křížů

Toto místo mají Rokycanští při ruce. Nachází se při pražské silnici, mezi Rokycany a Borkem. Tam, na vyvýšeném pozemku, rostou dvě lípy. Zastírají v létě prostý dřevěný kříž, který má na dřevě letopočet 1872. Tady se říká U Tří křížů, avšak lidé z Rokycan a okolí tomu neřeknou jinak než „U Třech křížů.“

O vzniku pojmenování „U Tří křížů“ se vypravuje:

„Je tomu přes sto let, kdy si několik pobožných a zámožných občanů rokycanských usmyslelo, že postaví v okolí na památných místech kříže a kapličky. Jejich péčí a penězi stojí tento kříž, potom kříž ‚U Čtrnácti pomocníků‘ (směrem k židovskému hřbitovu), kříž při Osecké silnici a kapli na Kalvárii.

Proč bylo naše místo hodné paměti, aby na něm vztyčili kříž? To prý bylo takto:

Roku 1639 protahovala tu švédská vojska pod generálem Janem Gustavsonem Bannerem. Povykovala, zpívala, poněvadž vyplenila a zapálila Rokycany. Leckterý ze žoldnéřů si ještě tady na silnici prohlížel pěkný kousek z vyloupené domácnosti.

Před vyvýšeninkou při silnici rozkázali velitelé vojákům, aby nehlučeli. S generálem jela na voze i jeho churavá manželka, hraběnka Bannerová. Vystoupila z kočáru a šla si odpočinout na onen kopeček. Tu se jí narodil mrtvý synáček. Pochovali ho na vyvýšenince. I tvrdý generál slzel, když se vzdaloval od navršené hlíny.

Rokycanští si vyložili, že Bůh trestal Bannera za nespočetné jeho hříchy — mezi nimi i vydrancování Rokycan — trojím soužením, trojím křížem: dítě se mu narodilo neživé,

musel je pochovat v cizí zemi, nemocná paní musela jet dále. Ač při silnici stojí jen jeden kříž, přesto lid ví, že značí ty tři kříže, kterými Bůh navštívil tvrdého generála.“⁶⁴

Penízková louka

K této louce, která se nachází pod Kotelským lesem u Rokycan, se váží hned dvě pověsti. První pochází ze sklonku 16. století, druhá není datovaná. První pověst vypráví o paní Dorotě Ambrožové, rozené Srncové z Varvažova. Jako dědička této louky se rouhodla ji svěřit do moci rokycanské městské správy. Z peněz za nájem louky a z výtěžku jedné dědiny se měly o Velikonocích vytápět staré lázně v Rokycanech.

Druhá pověst vypráví o divoženkách, které na louce tančily v předvečer svatého Jana Křtitele. Divoženky svou radost projevovaly zpěvem a tancem. Plesaly a jakmile spatřily nějakého chodce, seběhly se k němu a zapojily ho do svých oslav, až do té doby, dokud člověk nepadal únavou. Příhodilo se jednou, že v tento čarovný večer se vracel z hospody známý rokycanský lakomec Barbanáš. Stalo se mu to, co jiným. Přiskočila k němu jedna divá ženka a vtáhla ho do víru oslav, tance a zpěvu. Až když Barbanášovi začaly nohy poklesávat v kolenou, nechaly ho a zmizely. Barbanáš se za tmy dokobrcal domů. Když přišel k loži, chtěl se vysvléci s tím, že půjde spát. Chtěl vytáhnout z kapsy plný měšec peněz, vytáhl však jen prázdný rozpáraný pytlík. Prokrel divoženky a hned ráno se vydal hledat své peníze na louku. Na louce nemohl nic najít, prokrel tedy divoženky — a v tu chvíli vidí, jak z trávy vyskakují jeho groše a tolary. Vždy, když chtěl peníz chytit, záhadně zapadl do trávy a už jej nemohl najít. Ze strachu, že se divoženky na louku vrátí, vzal nohy na ramena a bez peněz utíkal domů k Rokycanům.

A je to pravda, že tu potom na louce dlouhou dobu v předvečer svatého Jana slýchali chodci podivní smích a vídali z trávy vyskakovat peníze.

---

⁶⁴ Königsmark, 1940, s. 203

U Čtrnácti pomocníků

Na místě dnešního rokycanského koupaliště stával dříve rybník. Ne hned po rybníce vzniklo koupaliště, předtím se v oněch místech střely zelené plochy vlhkých lučin. I pod Kalvárií bývaly mokřady a bahniska. Zkažené seno i otrava z mokrých luk mají u hospodářů malou cenu. Majitelé oněch močálovitých pozemků je začali přetvářet v úrodnější půdu. Odvodňovali bahniska, aby je přeměnili v cennější louky a pole.

Jeden rokycanský občan si v té oblasti za malý peníz koupil pozemek. Myslel si, že obejde systém, seno vymění za lepší a krávu nějak uživí. Zajel na pozemek s krávou, která se začala pást. Po chvíli si všiml, že kráva zapadá do bahna, pomalu až po břicho, ve snaze krávu osvobodit, zapadá do bahna také. Zavrtává se do bahna až po krk, chce se něčeho chytit, ale není čeho. Křičí o pomoc, ale kdo ho uslyší? Začal se modlit, aby mu svatí pomohli z neštěstí.

Tenkrát zrovna postavili na kopci Kalvárii křížovou cestu s obrazy Kristova umučení. K těm čtrnácti obrazům otáčel sedlák hlavu a modlil se také k nim. Už jen sípal, zima se mu vrážela do těla. Náhle vidí, jak k němu od kapličky míří houf lidí. Jsou divně oblečeni, tu si sedlák uvědomí, že jde o žoldéry z obrazů. Sedlák neví, zda mu jdou římsí vojáci na pomoc nebo ho jdou zahubit, omdlévá.

Po dlouhé chvíli se zase vzkřísí. Leží na zemi při silnici a jeho kravka je uvázaná u stromu. Vzal krávu a utíkal domů. Od té doby se tomu místu říká „U Čtrnácti pomocníků“, kousek od místa stojí kříž.

3. 5. 5 Mirošov

U Dušiček

Na místě dnešní mirošovské železniční zastávky stával před časem starý kaštan. Na jeho kmeni visíval obrázek s okřídlenými hlavami andělíčků, lidově dušiček. Když v místech kolem roku 1882 byla zřízena železniční zastávka, nazval ji lid dle onoho obrázku — „U Dušiček.“

V pozdějších letech musel být kaštan poražen. Při odstraňování pařezu byly pod jeho kořeny nalezeny knoflíky z vojenských uniforem. Pravděpodobně zde byli pochováni vojáci, kteří zemřeli v průtahu obcí v dobách tereziánských nebo napoleonských válek.

Hamalka

Toto místo se nachází zhruba 60 metrů od mirošovské hájovny, které se přezdívá V Holubím koutě. Nedaleko od hájovny stávala z mirošovských šachet, lidově zvaná Hamalka. Toto pojmenování dostala šachta proto, že v ní pracovali horníci, kteří se uvolili, že budou pánům pracovat o hodinu déle, než bývalo zvykem, aby si prý více vydělali. Protože chtěli práci „zhamat“ říkalo se těm, kteří zde pracovali „hamáci“ a šachtě „Hamalka“. Tento název se používá dodnes.⁶⁵

3. 5. 6. Hrádek u Rokycan

V Dubí

V době, kdy se v Mirošově těžilo kamenné uhlí, byl v místech pod kostelem sv. Jakuba po obou stranách okresní silnice do Rokycan vzrostlý dubový les. Větve stromů překrývaly silnici natolik, že prý bývalo na cestu sotva vidět. Horní správa dala kolem roku 1870 les vykácet a na jeho místě postavit domky pro havíře. Nově vzniklá dělnická kolonie byla od prvopočátku zvaná po zaniklé vsi za Chýlicemi, jindy „V Domkách“ a často též „V Dubí“, dle bývalého dubového lesa. Toto místo patřilo do roku 1952 Mirošovu, dnes je částí Hrádku.⁶⁶

Hamplov

„Tato část Hrádecké obce byla původně postavena na mirošovském katastru. Při výstavbě pomáhal bytovému družstvu v Hrádku poslanec Antonín Hamp, český pracovitý sociálně demokratický politik. Zemřel v roce 1942 ve vězení v Berlíně. V letech 1919 — 1920 byl ministrem veřejných prací. Na žádost občanů Hamplova v roce 1921 přivolila mirošovská obec k připojení osady ke katastru hrádeckému.“⁶⁷

---

⁶⁵ Inspirováno vyprávěním Františka Brauna z Mirošova, uvedeno v knize *Minulostí Mirošovska* Falc, 1998, s. 55

⁶⁶ Inspirováno vyprávěním bývalého havíře mirošovských dolů Ant. Bejčka ze Skořic, uvedeno v knize *Minulostí Mirošovska* Falc, 1998, s. 63

⁶⁷ Falc, 1998, s. 63/64

Závěr:

Při výzkumu a na základě dotazníků bylo v šesti obcích v okrese Rokycany sesbíráno celkem 253 toponym. Sběr se konal na základě osobního výzkumu a na základě dotazníků, kterých bylo správně vyplněno celkem 86. Nejvíce toponym se podařilo získat v Rokycanech, což bylo předpokládané, jelikož Rokycany jsou katastrálním územím a počtem obyvatel největší z vybraných šesti obcí. Je to dáno také tím, že dotazovaní lidé znali nejčastěji jména právě z Rokycan. Dotazovaných z Rokycan však nebylo nejvíce. Velká většina lidí pocházela z Rokycan, Hrádku a jiných obcí, které nebyly uvedeny v nabídce. Velký počet vyplněných pomístních jmen v Rokycanech může být dán tím, že mnoho lidí zde studovalo (nacházejí se zde tři základní školy a dvě střední školy a jedno gymnázium), mají zde příbuzné nebo v Rokycanech vyrůstali.

Nejméně pomístních jmen se podle předpokladu, velikosti katastru a počtu obyvatel, mělo sesbírat v Kamenném Újezdě. Nejmenší počet místních a pomístních jmen bylo získáno na Pavlovsku. Pavlovsko není hustě osídlené, bohužel podvědomí o existenci pomístních jmen není tak hojné jako v ostatních obcích. Pomístní jména totiž vznikla z potřeby k lepší orientaci v krajině a k odlišení stejných objektů, tzn., že je nejčastěji tvoří lidé, kteří jsou v denním kontaktu s přírodou, např. zemědělci.

Všechna místní a pomístní jména byla sesbírána v obcích, které se nacházejí v nadmořské výšce nad 400 metrů. Obce tedy spadají do kategorie vysočin, konkrétně pahorkatin. Pro hornaté území by měla být typická pomístní jména s předložkami, které charakterizují hornatou krajinu — konkrétně se jedná o předložky *nad* a *pod*. Sesbíraný materiál však tento předpoklad nepotvrzuje. Pomístních jmen s předložkami typickými pro hornatou krajinu bylo sesbíráno pouze 22. Pro vybraných šest obcí, i přes to, že se nacházejí v nadmořské výšce charakteristické pro pahorkatiny, jsou více typická pomístní jména s předložkami, které charakterizují rovinatou oblast. Těch bylo při terénním výzkumu zjištěno celkem 88.

Jak již bylo zmíněno na začátku práce, za předpokladu, že v nížinných oblastech se, podle J. Pleskalové vyskytují hojně víceslovné názvy, v pahorkatých oblastech se budou vyskytovat názvy jednoslovné, či dvouslovné. Sesbíraný materiál tuto analýzu

potvrdil. Víceslovných pomístních jmen bylo z celkového počtu sesbíráno pouze 12 z celkového počtu 253.

Pomístní jména žijí a zároveň se zachovávají především v mluvené podobě a řeči. Proto některá pomístní jména změnila svou spisovnou podobu do podoby nespisovné. Např. Na Kamýkách/Na Kamejkách, U Svatého/U Svatýho, U Tří křížů/U Třech křížů.

Záměrem této bakalářské práce bylo, aby se pojmy jako toponomastika, pomístní a místní jména dostala více do podvědomí lidí. Na základě dotazníku bylo zjištěno, že pojmy místní a pomístní jména jsou známější než pojem toponomastika. Na dotaz, zda se již dotazovaní někdy doslechli o místních a pomístních jménech, 23 % respondentů zvolilo odpověď „spíše ano“, 17 % „ano“, 29 % „spíše ne“ a 31 % „ne“. Na dotaz, zda se již dotazovaní někdy doslechli o toponomastice, 67 % respondentů zvolilo odpověď „ne“, 26 % „spíše ne“, 4 % „ano“ a zbylá 3 % „spíše ano“.

Seznam použité literatury

ARBES, Jakub. Okolí Prahy. SNKLU - Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1960.

CUŘÍN, 1969: F. Cuřín, Kapitoly z dějin českých nářečí a místních a pomístních jmen, Praha 1969

DAVID, Jaroslav. Neviditelní svědkové minulosti : místní a pomístní jména na Vysočině/Jaroslav David, Pavel Rous. Vyd. 1.. Praha : Academia, 2006. 201 s. ; 22 cm [Terminologický slovník] ISBN:80-200-1454-3

DAVID, Jaroslav. Smrdov, Brežněves a Rychlonožkova ulice: kapitoly z moderní české toponymie: místní jména, uliční názvy, literární toponyma. Praha: Academia, 2011. ISBN 978-80-200-1913-4.

FALC, Jaroslav. Minulostí Mirošovska. [Mirošov: s. n.], 1998.

HÁJEK Z LIBOČAN, Václav a Jan LINKA. *Kronika česká*. Praha: Academia, 2013. ISBN 978-80-200-2255-4.

HAVLIC, Vladimír. Pověsti z kraje pod Radyní. Plzeň: Altea, 2003. ISBN 80-902960-1-7.

DALIMIL. Kronika tak řečeného Dalimila. Přeložil Marie KRČMOVÁ. Praha: Paseka, 2005. ISBN 80-7185-767-X

NEZBEDOVÁ, 1961: L. Nezbedová, Pomístní jména na katasrtu města Chocně, diplomová práce na filosofické fakultě Karlovy university v Praze v r. 1961, Choceň 1961

NEZBEDOVÁ, 1966 b: L. Nezbedová, Divina a Loutovec (Výklad dvou choceňských pomístních jmen), Listy Orlického muzea 2/1966, s. 95 - 101

OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, Libuše a kol. Pomístní jména v Čechách: o čem vypovídají jména polí, luk, lesů, hor, vod a cest. 1. vyd. Praha: Academia, 1995. 520 s.
ISBN 80-200-0554-4.

OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, 1969 d: L. Olivová-Nezbedová, Babka, Na Babce (Výklad choceňského pomístního jména), Listy Orlického muzea 1/1969, s. 29. - 32

OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, 1986 b: L. Olivová-Nezbedová, Obecná jména místní tvořená příponou -ina z názvů zvířectva, NŘ 69, 1986, s. 166 - 167

PLESKALOVÁ, Jana. Tvoření pomístních jmen na Moravě a ve Slezsku. 1. vyd. Jinočany: H & H, 1992. 151 s.

ŠMILAUER, Vladimír. Osídlení Čech ve světle místních jmen. 1. vydání. V Praze: Československá akademie věd, 1960.

ŠMILAUER, V.: Úvod do toponomastiky. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1966.

ŠMILAUER, Vladimír. Třídění pomístních jmen, Zpravodaj místopisné komise ČSAV 13, 1972, číslo 1 – 2.

Časopisy:

GARANČOVSKÁ, Lenka

Vymedzenie chrématoným v onymickom systéme. Garančovská, Lenka. In: Acta onomastica / Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR 50, (2009,) s. 88-101.

HOSÁK, 1962: HOSÁK, Ladislav, Moravské a slezské místní jméno jako historický pramen, Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, historica III. Praha 1962, s. 141 — 182

JIREČEK 1860: Naše pomístné názvy. Památky archeologické a místopiné, 4/1860 — 1861, str. 91

OLIVA, 1980: K. Oliva, Zaniklá apelativa v současných pomístních jménech, NŘ 63, 1980, s. 241 - 247

NAŠE ŘEČ, 2006, **89** (2).

Internetové zdroje:

Český statistický úřad: Krajská správa ČSÚ v Plzni [online]. 2012 [cit. 2019-05-06]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/xp/charakteristika_okresu_rokycany

Český statistický úřad: Krajská správa ČSÚ v Plzni. [online, dokument PDF]. Mgr. Robert Šanda, 2018 [cit. 2019-05-06]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/61546986/13007218.pdf/1d52a859-3564-48e4-a816-45352d519a59?version=1.0>

Obec Dobřív [online]. Háka Software, 2019 [cit. 2019-05-06]. Dostupné z: <http://www.dobriv.rokycansko.cz>

Kamenný Újezd. Kamenný Újezd [online]. Kamenný Újezd: DIGINEX Technology [cit. 2019-05-05]. Dostupné z: <https://www.kamennyujezd.cz>

Mapy [online]. Seznam, 2019 [cit. 2019-05-06]. Dostupné z: <https://mapy.cz/zakladni?x=13.6550054&y=49.7133029&z=13&l=0&source=dist&id=15&q=rokycansko>

Místopisný průvodce: Hrádek u Rokycan [online]. Wanet [cit. 2019-05-06]. Dostupné z: <https://www.mistopisy.cz/pruvodce/obec/6814/hradek/soucasnost/>

Místopisný průvodce: obec Mirošov [online]. Wanet [cit. 2019-05-06]. Dostupné z: <https://www.mistopisy.cz/pruvodce/obec/7559/mirosov/historie/>

Místopisný průvodce: Rokycany [online]. Wanet [cit. 2019-05-06]. Dostupné z: <https://www.mistopisy.cz/pruvodce/obec/6124/rokycany/historie/>

Rokycany [online]. 2010 [cit. 2019-05-05]. Dostupné z: http://www.rokycany.cz/vismo/dokumenty2.asp?id_org=14069&id=856740&p1=33523

Ústav pro jazyk český: Oddělení onomastiky [online]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, 2019 [cit. 2019-05-06]. Dostupné z: <http://www.ujc.cas.cz/o-ustavu/oddeleni/oddeleni-onomastiky/>